

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน
เทศบาลตำบลชานมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕

กองการศึกษา

เทศบาลตำบลชานมาน

อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

คำนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษของไทยสร้างสมมาเป็นระยะเวลายาวนาน และเป็นสิ่ง มีคุณค่ายิ่งที่ชุมชนรุ่นหลังควรอนุรักษ์และสืบสานต่อไป ภูมิปัญญาส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงสู่การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น การจักรสานกระติบข้าว การจักรสานตุ้มสานสวิง การตัดเย็บผ้า และยังมีวิธีการรักษาด้วยยาสมุนไพร ประเภทหมอเป่า และหมอยาสมุนไพรทำขนมดอกจอก เป็นต้น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เทศบาลตำบลชานุมานมีความสามารถและความเป็นภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่าแก่การจดบันทึกไว้เป็นการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน และนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญานั้นๆ ต่อไป

หากต้องการจะอนุรักษ์และปรับใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ภูมิปัญญาเดิมกับภูมิปัญญาใหม่ให้สอดคล้องกับฐานทรัพยากรที่มีอยู่ผนวกกับปัจจุบันเยาวชนและคนรุ่นต่อมา ไม่ค่อยให้ความสำคัญ หรือไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนมากนัก จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดทำเอกสารภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้น เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาข้อมูลและอนุรักษ์สืบไป

งานศาสนาวัฒนธรรมท้องถิ่น

กองการศึกษา

เทศบาลตำบลชานุมาน พ.ศ. ๒๕๖๕

สารบัญ

ชื่อเรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
ประวัติจังหวัดอำนาจเจริญ	๑
ประวัติอำเภอชานุมาน	๒
งานประเพณีอำเภอชานุมาน	๕
สถานที่ท่องเที่ยวอำเภอชานุมาน	๗
ตำนานยักษ์คู้ อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ	๑๑
ตำนานกำเนิดแม่น้ำโขง “ยักษ์สะหลีคี”	๑๖
ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	๒๐
ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น	๒๒
ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น	๒๓
ทะเบียนประวัติปราชญ์ชาวบ้านชานุมาน หมู่ ๑	๒๕ – ๓๑
ทะเบียนประวัติปราชญ์ชาวบ้านยักษ์คู้ หมู่ ๕	๓๒ – ๓๓
ทะเบียนประวัติปราชญ์ชาวบ้านศรีสมบูรณ์ หมู่ ๘	๓๔
ภาคผนวก	๓๕ – ๔๒
ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน	๔๔ – ๔๗
สรุป	๔๘
บรรณานุกรม	๔๙

ประวัติจังหวัดอำนาจเจริญ

จังหวัดอำนาจเจริญ มีประวัติความเป็นมาเดิมตั้งอยู่บ้านค้อต่อมายกฐานะสูงขึ้น เป็นเมืองค้อ ในแผ่นดินรัชกาลที่ ๓ แล้วได้เปลี่ยนชื่อ เมืองอำนาจเจริญ ในรัชกาลที่ ๔ เปลี่ยนเป็น อำเภออำนาจเจริญ ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ ให้ขึ้นกับเมืองเขมราฐ บริเวณอุบลราชธานี อำเภออำนาจเจริญ ย้ายสังกัดไปขึ้นเมืองยโสธร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ แล้วย้ายไปขึ้น เมืองอุบลราชธานี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ นอกจากนั้นยังย้ายที่ตั้งอำเภอ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ย้ายอำเภออำนาจเจริญจากบ้านค้อใหญ่ เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการปกครอง และให้เป็นศูนย์กลางของตำบลที่อยู่ใน การปกครอง จึงย้ายอำเภออำนาจเจริญจากบ้านค้อใหญ่ไปตั้งที่บ้านบึงติดกับลำห้วยปลาแดก ตั้งที่ว่าการอำเภอ ณ ที่ตั้งสำนักงานแขวงทางอำนาจเจริญปัจจุบัน ตั้งสถานีตำรวจในบริเวณ วัดอำนาจเจริญ หรือวัดหนองแซง ตำบลบึง อำเภอเมืองอำนาจเจริญ

พ.ศ. ๒๔๖๐ เปลี่ยนชื่ออำเภออำนาจเจริญเป็นอำเภอบึง พ.ศ. ๒๔๕๙ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเรียกเมืองทั้งหมด ที่เป็นศูนย์กลางที่มีอำเภอมารวมขึ้นด้วยว่า จังหวัด เมืองอุบลราชธานีจึงเปลี่ยนเป็นจังหวัดอุบลราชธานี เปลี่ยนคำเรียกตำแหน่ง ผู้ว่าราชการเมือง เป็น ผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว กระทรวงมหาดไทยจึงได้ประกาศเปลี่ยนแปลง และกำหนดชื่อจังหวัดและอำเภอใหม่ เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ดังนั้นอำเภออำนาจเจริญ จึงเปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอบึง และเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของพื้นที่ตั้งตามคำแนะนำของ พระยาสุนทรพิพิธ เลขาธิการมหาดไทย เพราะอำเภอบึง แปลว่า บริเวณที่มีน้ำ หรือ บึง และรองอำมาตย์โทหลวงเอกอำนาจ (เปี้ย สุวรรณภู) เป็นนายอำเภอคนแรก และในปีเดียวกัน อำเภอพนานิคม เปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอพทุพ.ศ. ๒๔๘๒ อำเภอบึง เปลี่ยนชื่อเป็น อำเภออำนาจเจริญ เพื่อให้เหมาะต่อการเจริญเติบโตของอำเภอ ในอนาคต จึงได้ย้ายอำเภอบึง จากบริเวณวัดอำนาจเจริญ มาตั้งอยู่ในบริเวณสระหนองเม็ก เพราะเป็นที่ตั้งแห่งใหม่ มีพื้นที่เหมาะต่อการขยายพื้นที่ในอนาคตและกลับไปใช้ชื่ออำเภออำนาจเจริญ ตามเดิม พ.ศ. ๒๕๒๒ เสนอพระราชบัญญัติตั้งจังหวัดอำนาจเจริญเป็นครั้งที่ ๒ ร่างพระราชบัญญัติตั้งจังหวัดอำนาจเจริญและพระราชบัญญัติ ตั้งศาลจังหวัดอำนาจเจริญ เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่งสภาผู้แทนราษฎรรับหลักการแล้วให้ตั้งศาลจังหวัดอำนาจเจริญก่อน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ นับเป็นขั้นแรกจะเป็นจังหวัดอำนาจเจริญต่อไป

วันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ มีพระราชบัญญัติตั้งจังหวัดอำนาจเจริญ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือเนื่องจากจังหวัดอุบลราชธานี เป็นจังหวัดที่มีท้องที่ติดชายแดน มีอาณาเขตกว้างขวางและมีพลเมืองมาก ดังนั้น เพื่อประโยชน์แก่การปกครอง การรักษาความมั่นคง และการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในท้องที่ แยกอำเภออำนาจเจริญ อำเภอชานุมาน อำเภอปทุมราชวงศา อำเภอพนา อำเภอเสนางคนิคม อำเภอหัวตะพาน และ กิ่งอำเภอถืออำนาจ ออกจากการปกครองของจังหวัดอุบลราชธานี รวมตั้งขึ้นเป็นจังหวัดอำนาจเจริญ

ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า ๔,๕,๖ เล่ม ๑๑๐ ตอนที่ ๑๒๕ วันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๖ พระราชบัญญัติตั้งจังหวัดอำนาจเจริญ มีผลบังคับใช้ ดังนั้น อำเภออำนาจเจริญ จึงได้รับการยกฐานะให้เป็นจังหวัดอำนาจเจริญ ตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นจังหวัดลำดับที่ ๗๕ ของประเทศไทย

(สุจิตต์ วงษ์เทศ , ๒๕๔๙: ๑๐๗-๑๑๐)

ปัจจุบัน จังหวัดอำนาจเจริญ แบ่งเขตการปกครอง เป็น ๗ อำเภอ ๕๖ ตำบล ดังนี้

คำขวัญจังหวัดอำนาจเจริญ

“พระมงคลมิ่งเมือง แหล่งรุ่งเรืองเจ็ดลุ่มน้ำ งามล้ำถ้ำศักดิ์สิทธิ์

เทพนิมิตพระเหลา เกาะแก่งเขาแสนสวย เลอค่าด้วยผ้าไหม

ราษฎร์เลื่อมใสใฝ่ธรรม”

๑. อำเภอเมืองอำนาจเจริญ ๑๕ ตำบล

๒. อำเภอหัวตะพาน ๘ ตำบล

๓. อำเภอปทุมราชวงศา ๗ ตำบล

๔. อำเภอพนา ๔ ตำบล

๕. อำเภอชานุมาน ๕ ตำบล

๖. อำเภอเสนางคนิคม ๖ ตำบล

๗. อำเภอถืออำนาจ ๗ ตำบล

ประชากร

ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นคนท้องถิ่นเชื้อสายไทย-ลาว และมีคนกลุ่มอื่นๆหลายเชื้อสาย และภาษาพูดต่างๆออกไปได้แก่ ชาวภูไท พบในเขตอำเภอขานูมานและเขตเสนาคนิคม ส่วยและข่า พบในอำเภอขานูมานในชุมชนที่มีการค้าขายและในเขตเมือง จะมีเชื้อสายจีนและญวนปะปนอยู่ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดอำนาจเจริญนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ ๙๗.๕๐ มีวัดในพุทธศาสนาอยู่ ๒๖๖ แห่ง นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ ๒.๓๐ และนับถือศาสนาอิสลามน้อยมาก

ประวัติอำเภอขานูมาน

อำเภอขานูมาน เดิมมีฐานะเป็นเมืองขึ้นตรงต่อเมืองอุบลราชธานี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ เนื่องจากเจ้าพรหมเทวานุเคราะห์ห้วงศ์ (เจ้าหน่อคำ) เจ้าเมืองอุบลราชธานีคนที่ ๔ ได้พาพระปลัดซ้าย (เคน) บุตรท้าวมณฑลราชราชมงคล ลำเนาหนองปรือ ซึ่งได้อพยพครอบครัวไพร่พลมาอาศัยอยู่กับเจ้าพรหมเทวานุเคราะห์ห้วงศ์ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เพื่อกราบบังคมทูลขอพระราชทานตั้งบ้านทำยักคู้ขึ้นเป็นเมือง และขอตั้งพระปลัดซ้าย (เคน) เป็นเจ้าเมือง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตามที่ขอ ทรงแต่งตั้ง พระปลัดซ้ายเป็นพระมัจฉัจจตุรงค์แต่พระมัจฉัจจตุรงค์ได้พาครอบครัวไพร่พลไปตั้งเมืองที่บ้านท่ากระดาน ไม่ได้ตั้งที่บ้านทำยักคู้ตามที่โปรดเกล้าฯ ไว้

อำเภอขานูมานยังคงมีฐานะเป็นเมืองขึ้นตรงต่อเมืองอุบลราชธานีตลอดจนกระทั่งถึงการปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ผู้ทรงดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ต่างพระองค์สำเร็จราชการหัวเมืองอุบลราชธานี ได้ทรงปรับปรุง เปลี่ยนแปลงระบบการปกครองภายในบริเวณเมืองอุบลราชธานี ราว พ.ศ. ๒๔๔๓-๒๔๔๕ จนถึงสิ้นรัชกาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้แยกมณฑลอีสานออกเป็น ๒ มณฑล คือ มณฑลอุบลและมณฑลร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๕ หลังจากนั้นไม่นาน กระทรวงมหาดไทยก็ดำเนินการปรับปรุง การปกครองในบริเวณจังหวัดอุบลราชธานี อีกครั้งหนึ่ง โดยการลดฐานะบางอำเภอลงเป็นกิ่งอำเภอ และบางอำเภอก็ถูกยุบตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ อำเภอขานูมานถูกลดฐานะลงเป็นกิ่งอำเภอขานูมานมณฑล ขึ้นต่ออำเภอเขมราฐ และคงฐานะเป็นกิ่งอำเภอจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๑ ทางราชการจึงได้ยกฐานะ กิ่งอำเภอขานูมานมณฑล ขึ้นเป็นอำเภออีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับเปลี่ยนชื่อจากเดิมซึ่งหมายถึง ผู้เบียดเบียนเป็น ขานูมาน หมายถึง ผู้มีความพยายาม จนกระทั่งวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ อำเภอขานูมานจึงได้ขึ้นกับจังหวัดอำนาจเจริญ

อำเภอขานูมานตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดอำนาจเจริญห่างจากตัวจังหวัดอำนาจเจริญ ๘๕ กิโลเมตรนับเป็นอำเภอที่อยู่ไกลจังหวัดมากที่สุดและห่างจากกรุงเทพมหานครเมืองหลวงของประเทศไทย ๖๘๐ กิโลเมตรมีจุดเด่นคือเป็นอำเภอที่เป็นชายแดนติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเพียงอำเภอเดียวของจังหวัดอำนาจเจริญรวมไปถึงเป็นอำเภอที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและน่าสนใจไม่ว่าจะเป็นทั้งในเรื่องของสภาพภูมิศาสตร์ ภาพรวมเศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมของอำเภอขานูมานซึ่งจากการศึกษาหลักฐานปรากฏว่ามีผู้ให้ความสนใจศึกษา

เรื่องอำเภอบ้านนาอยู่มาดั่งนั้นข้าพเจ้าจึงได้รวบรวมข้อมูลตัวอย่างงานเขียนจากแหล่งต่างๆมาพอสังเขปดั่งนี้หนังสือชื่อบ้านนามเมืองอำนาจเจริญ โดยสุจิตต์ วงษ์เทศและข้อมูลจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญโดย นายกำธร แดงมะแจ้ง นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญภาพทางภูมิศาสตร์

อำเภอบ้านนามานมีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบบางส่วนเป็นลูกคลื่นลอนตื้นหรือเนินเขาเตี้ย ๆพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ ๖๘ เมตร ลักษณะของดินเป็นดินร่วนปนทรายมีดินลูกรังอยู่บางส่วนและมีแหล่งน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงผู้คนในเขตอำเภอบ้านนามานคือแม่น้ำโขงซึ่งเป็นแม่น้ำนานาชาติและเป็นแม่น้ำสายหลักที่หล่อเลี้ยงประชาชนในเขตอำเภอบ้านนามานไม่ว่าจะเป็นการเพาะปลูก ที่ตามแนวตลิ่งแม่น้ำโขงและการประมงรวมไปถึงใช้เป็นเส้นทางสัญจรไปมาค้าขายระหว่างอำเภอบ้านนามานและเมืองไซภูทองแขวงสะหวันนะเขตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นอกจากนี้ยังมีอ่างเก็บน้ำและลำห้วยแก้มแมงที่มีความยาวประมาณ ๑๐ กิโลเมตรและ ลำน้ำห้วยหมซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญในการดำรงชีวิตของผู้คนในอำเภอบ้านนามานไม่ว่าจะเป็นใช้ในการทำเกษตรกรรมเช่น การปลูกพริก มันสำปะหลัง และไม้ผลอื่นๆเช่นเดียวกับแม่น้ำโขง และแหล่งน้ำทั้งสองแห่งนี้นอกจากจะใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตรแล้วยังใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกด้วยเช่นเขื่อน ริมโขงอำเภอบ้านนามาน แก่งต่างหล่าง และบริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยแก้มแมง เป็นต้นนอกจากนั้นบริเวณที่ราบยังใช้เลี้ยงสัตว์และเพาะปลูกข้าวและพืชต่างๆจำพวกพริก มันสำปะหลัง ยางพารา ข้าวโพด เป็นต้น เช่นบริเวณนิคมเกษตรกรรมทหารผ่านศึกอำเภอบ้านนามานและบริเวณที่ราบริมลำน้ำห้วยแก้มแมง

อำเภอบ้านนามานมีเนื้อที่ประมาณ ๕๕๕.๘๔ ตารางกิโลเมตรและมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ จรดกับอำเภอดอนตาลจังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันออก ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวโดยมีแม่น้ำโขงขวางกั้นเขตแดนระหว่างประเทศ

ทิศใต้ จรดกับอำเภอมหาสารคามจังหวัดอุบลราชธานีและอำเภอบึงสามพันจังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศตะวันตก จรดกับอำเภอเมืองหนองบัวลำภูและอำเภอนากลางจังหวัดอำนาจเจริญ

คำขวัญ “ชายแดนแห่งเดียว ป่าเขียวแสนสวย งามห้วยแก้มหิน แผ่นดินน้ำอยู่ ชมหมู่ภูไท”

ประเพณีท้องถิ่นอำเภอบ้านนามาน

งานประเพณีบุญเดือนสามไขประตูล้ำ เว้าภูไทไปกินตอง

งานประเพณีบุญเดือนสาม ไขประตูล้ำ เว้าภูไทไปกินตอง ณ ศูนย์วัฒนธรรมบ้านคำเตือ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอบ้านนามาน จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นการส่งเสริมประเพณีอันดีงามของหมู่บ้านวัฒนธรรมภูไท เปิดประตูล้ำ สู่วัยชรา ถือเป็นวิถีชีวิตความเชื่อของชาวชนเผ่า ภูไทที่มีมาแต่อดีต ซึ่งจะถือเอาฤกษ์ช่วงเดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ หรือในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปีทำพิธีสักการบูชา บวงสรวงพระแม่โพสพ เพราะมีความเชื่อว่า พระแม่โพสพรวมถึงผีसाงเทวดา ผีบรรพบุรุษ เป็นผู้ดูแลความอุดมสมบูรณ์ตามความเชื่อแต่โบราณ ถือเป็น การตอบแทนคุณที่ได้ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ชาวบ้าน ได้ทำไร่ ทำนา มีข้าวกิน พร้อมทำพิธีบูชาถือฤกษ์ชัยเปิดประตูล้ำหรือยุ่งฉางข้าว เนื่องจากเป็นสิ่งสำคัญในครัวเรือน ซึ่งใช้เป็นที่เก็บรักษาข้าวไว้กินตลอดชีวิต

ประเพณีฮีดสิบสอง

ฮีดสิบสอง คือ จารีตประเพณีที่ประชาชนนำมาปฏิบัติประจำเดือน ทั้ง ๑๒ เดือน เป็นแบบจันทรคติ คือ เดือนอ้าย เดือนยี่ เดือนสาม เดือนสี่ เดือนห้า เดือนหก เดือนเจ็ด เดือนแปด เดือนเก้า เดือนสิบ เดือนสิบเอ็ด และเดือนสิบสอง ตามปกติเดือนอ้ายซึ่งเป็นเดือนแรกของปีจะเริ่มประมาณปลายเดือนธันวาคม

ประเพณีแห่ยักษ์คุ

ตามตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา ณ ริมฝั่งแม่น้ำโขง เขตประเทศลาว (สปป.ล.) ตรงกันข้ามกับที่ว่าการอำเภอขานูมาน (หลังเก่า) มีปราสาทหินและมียักษ์ตนหนึ่งมานั่งลงกราบไว้บริเวณใกล้ฝั่งเขตไทย รอยคุงเขา และรอยนั่งปรากฏเป็นบั้งเล็กๆ อยู่ ชาวบ้านจึงตั้งชื่อชุมชนว่า บ้านยักษ์คุ "คุ" แปลว่า คุงเขา ต่อมาเมื่อ ๙๐ ปี ที่ผ่านมาทางราชการของลาวได้ส่งนักศึกษาเข้ามาศึกษาวิชาวิชาการในไทย เมื่อจบก็กลับประเทศ ในขณะนั้นเป็นเวลาที่ยุโรปเข้ายึดครองประเทศลาวบุคคลนี้จึงเกิดความไม่พอใจฝรั่งเศส จึงสร้างบ้านเรือนขึ้นที่บ้านยักษ์คุและขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และได้บรรดาศักดิ์เป็น "พระประจัญจาตุงค์" และตั้งชื่อชุมชนว่า "เมืองขานูมาร มณฑล" ขึ้นตรงต่อมณฑลอุบลราชธานี มณฑล ขึ้นตรงต่อมณฑลอุบลราชธานี

ยักษ์คุเป็นความเชื่อตามตำนานปรัมปราชาวขานูมาน เกี่ยวกับเรื่องทศกัณฐ์ พระลักษมณ์ พระราม อัดลัทธิท้องถิ่นที่มีอยู่แห่งเดียวในประเทศไทย ยังมีหลักฐานปรากฏบริเวณริมแม่น้ำโขง อำเภอขานูมาน เป็นบ่อน้ำ ๓ บ่อ เชื่อกันว่าเกิดจากการกระทำของยักษ์คุหรือยักษ์อยู่ใน ทำนั้งคุงเขาจนกลายเป็นวัฒนธรรมโดดเด่นของจังหวัดอำนาจเจริญ จึงขอเชิญชวนนักท่องเที่ยวร่วมค้นหาและศึกษาประวัติศาสตร์ตำนานความเป็นมาของยักษ์คุหนึ่งเดียวในโลกที่จังหวัดอำนาจเจริญ ในงานประเพณีแห่ยักษ์คุอัครลักษณ์จังหวัดอำนาจเจริญ ประจำปี ๒๕๖๔ ในระหว่างวันที่ ๒ - ๔ เมษายน ๒๕๖๔ ณ บริเวณด้านหน้าเทศบาลตำบลขานูมาน อำเภอขานูมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

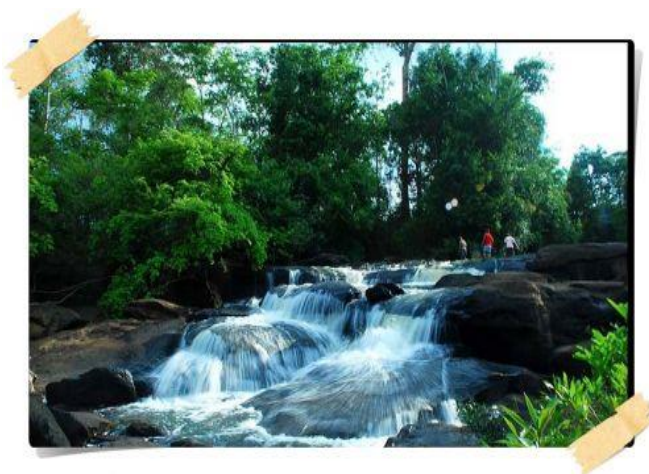
ตำบลขานูมาน มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น ๑๕ หมู่บ้านคือ หมู่ ๑ บ้านขานูมาน หมู่ ๒ บ้าน นาสีดา หมู่ ๓ บ้านโนนกง หมู่ ๔ บ้าน หินสัว หมู่ ๕ บ้านยักษ์คุ หมู่ ๖ บ้านนาสีดาน้อย หมู่ ๗ บ้านนิคมสงเคราะห์ ๓ หมู่ ๘ บ้านศรีสมบุญ หมู่ ๙ บ้านนิคมสงเคราะห์ ๒ หมู่ ๑๐ บ้าน นิคมสงเคราะห์ ๑ หมู่ ๑๑ บ้านนิคมสงเคราะห์ ๔ หมู่ ๑๒ บ้านนิคมสงเคราะห์ ๕ หมู่ ๑๓ บ้านนิคมสงเคราะห์ ๖ หมู่ ๑๔ บ้านโนนสำราญ หมู่ ๑๕ บ้านโนนโพธิ์

สถานที่ท่องเที่ยวอำเภอขานูมาน

น้ำตกตาดใหญ่

เป็นน้ำตก ๒ ชั้น ที่สวยงามขวางกั้นลำน้ำห้วยหม น้ำตกกว้าง ๕๐ เมตรแต่ละชั้นสูงประมาณ ๒.๕ เมตร ด้านล่างเป็นหาดทรายบริเวณสองฝั่งเต็มไปด้วยป่าไม้ธรรมชาติ อยู่ระหว่างบ้านนาม และบ้านหินกอง

น้ำตกคันทะ

เป็นน้ำตกที่มีชื่อเรียกตามลำห้วยคันทะ น้ำตก กว้าง ๒๐ เมตร สูง ๓ เมตรน้ำถ้าได้สบาย อยู่บริเวณเดียวกันกับน้ำตาดใหญ่

อยู่ภายใต้ น้ำตกสามารถเข้าไปเดินหรือนั่ง

น้ำตกห้วยทราย

ห่างจากบ้านห้วยฮ่องประมาณ ๒ กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่ใสสะอาดไหลผ่านโขดหินเป็นบริเวณกว้าง เป็นน้ำตกที่สวยงามเหมาะกับการท่องเที่ยว

แก่งต่างหล่าง

สถานที่ตั้ง ตั้งอยู่บ้านศรีสมบุรณ์ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๘๐ กิโลเมตร และห่างจากตัวอำเภอชานุมานประมาณ ๑ กิโลเมตร ลักษณะของแก่งต่างหล่างคือเป็นโขดหินขรุขระอยู่ริมแม่น้ำโขง เป็นหินศิลาแลงคล้ายชามหรืออ่าง เป็นแอ่งเป็นคั้ง ในฤดูฝนน้ำจะท่วม เนื่องจากแม่น้ำโขงมีระดับน้ำสูงจึงท่วมแอ่ง หน้าแล้งแอ่งน้ำจะมีความสวยงามมาก เหมาะเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ คำว่า "ต่างหล่าง" เป็นภาษาถิ่น บอกถึงลักษณะของภาชนะที่มีลักษณะกว้างและตื้น

แก่งหินชัน

ลักษณะของแก่งหินชัน คือเป็นแก่งหินตั้งอยู่กลางบริเวณแม่น้ำโขง ติดชายแดนไทย-ลาว อำเภอชานุมาน มีลักษณะเป็นร่องหินที่เกิดจากการกัดเซาะของกระแสน้ำเป็นเวลาหลายพันปี ซึ่งมีลักษณะเหมือนพานหรือขัน ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนิยมไปเที่ยวชมความสวยงามของแก่งนี้เป็นจำนวนมาก และเป็นแหล่งซื้อขายปลาแม่น้ำโขง ซึ่งสร้างรายได้ให้แก่ชาวอำเภอชานุมานเป็นอย่างมาก

จุดชมทิวทัศน์ริมโขง

อยู่บริเวณหน้าสำนักงานเทศบาลตำบลชานุมาน เป็นจุดที่มีการข้ามชายแดนไปมาระหว่าง ชาวไทย-ลาว สามารถมองเห็นคอนชะโนด ซึ่งเป็นเกาะขนาดใหญ่กลางลำน้ำโขง ซึ่งมีประชากรลาวอาศัยอยู่ประมาณ ๖๐ หลังคาเรือน

แก่งคันสูง

ลักษณะของแก่งคันสูง คือเป็นแก่งตั้งอยู่กลางบริเวณแม่น้ำโขง ติดชายแดนไทย-ลาว อำเภอชานุมาน มีลักษณะเป็นร่องหินที่เกิดจากการกัดเซาะของกระแสน้ำเป็นเวลาหลายพันปี ซึ่งมีลักษณะเหมือนคันหรือโซดหินที่คันกลั้นแม่น้ำโขงและมีแม่น้ำไหลผ่านร่องหิน จึงเรียกว่าแก่งคันสูง ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนิยมไปเที่ยวชมความสวยงามของแก่งนี้เป็นจำนวนมาก และเป็นแหล่งซื้อขายปลาแม่น้ำโขง ซึ่งสร้างรายได้ให้แก่ชาวอำเภอชานุมานเป็นอย่างมาก และขึ้นชื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของอำเภอชานุมาน

ภูถ้ำพระ

รายละเอียดภูถ้ำพระ สภาพทั่วไป เป็นลานหินกว้าง สามารถขับรถยนต์ขึ้นไปจอดชมทิวทัศน์ที่สวยงามร่มรื่นได้ รอบ ๆ เขาเป็นป่าไม้โปร่ง สวยงาม เหมาะสำหรับพักผ่อนหย่อนใจลักษณะเด่นเป็นภูเขาที่ทอดยาว มีภูมิประเทศ ที่สวยงาม บนยอดเขามีลานหินกว้าง ใต้หน้าผามีถ้ำภายในมีพระพุทธรูปโบราณ และพระพุทธรูปปั้นประวัติ

ตำนานยักษ์คู่ อำเภอลำสนธิ จังหวัดอำนาจเจริญ

เมื่อครั้งพุทธกาล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนยักษ์ทั้งหลายให้เข้าใจในพระธรรมเพื่อลดทิวมนะ และทรงมอบหมายภาระหน้าที่ให้ยักษ์ที่เข้าใจในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เป็นผู้อุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นผู้แบกรวดสารวรรค์ และทำหน้าที่เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองสถูปสถานอาคารศักดิ์สิทธิ์และป้องกันภูตผีปีศาจเข้ามาทำลายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามวัดวาอารามต่าง ๆ เพื่อเป็นการค้ำชูพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมา ท้าวเวสสุวรรณ ซึ่งเป็นเทพผู้ปกครองดูแลยักษ์และภูตผีปีศาจทั้งปวงเป็นผู้ดูแลคุ้มครองโลกมนุษย์ทางทิศอุดร (ทิศเหนือ) สถิตอยู่บนสวรรค์ชั้นจตุรหาราชิกา ทรงมีอิทธิฤทธิ์อำนาจพอกา ทรงนำเทวดาและยักษ์บริวารทั้งหลายเข้าเฝ้าพระ

สัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อถวายสัตย์ที่จะดูแลพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและ เหล่าสาวกไม่ให้ถูกรังควาญ ตลอดจนคุ้มครองให้สัตว์โลกอยู่เย็นเป็นสุข ต่อมาหลังสมัยพุทธกาล มีเรื่องเล่าเป็นมุขปาฐะ(เล่าปากต่อปาก) ว่าครั้งหนึ่งท้าวเวสสุวรรณทรงมีพระปัญญาให้ยักษ์บริวารคนหนึ่งชื่อ "ธรรมคุปต์" (หมายถึง ผู้รักษารธรรมหรือผดุงความดีงามต่างๆให้เกิดแก่โลก) ซึ่งเป็นยักษ์ผู้มีคุณธรรมและใส่ใจในพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำหน้าที่ลาดตระเวนดูแลพฤติกรรมยักษ์ในเขตดินแดนเลี้ยงฝั่งมหานทีอันยาวไกล(แม่น้ำโขง หากว่ามียักษ์อันธพาลมารุกรานมนุษย์และสัตว์โลก ให้เกิดความเดือดร้อนก็ให้ปราบเสีย ยักษ์ธรรมคุปต์จึงได้เหาะเหินเดินอากาศลาดตระเวนตรวจตราตามพระบัญชาของท้าวเวสสุวรรณ จนกระทั่งมาถึงดินแดนอันน่าพิศวงแห่งหนึ่ง ยักษ์ธรรมคุปต์มองเห็นแผ่นดินทั้งสองฝั่งมหานทีที่ฝั่งหนึ่งเป็นทุ่งหญ้ากว้างใหญ่เขียวขจี อีกฝั่งหนึ่งเป็นปราสาทเยือนหินเก่าแก่ ยักษ์ธรรมคุปต์มองไปยังรอบๆ บริเวณปราสาทเยือนหินและเพ่งมองเข้าไปข้างในปราสาทยิ่งนึกถึงเรื่องที่เคยได้ยินมาว่า ปราสาทหินแห่งนี้มีความศักดิ์สิทธิ์เคยเป็นธรรมสถานทีพระพุทธรูปเจ้าเสด็จผ่านมาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและแสดงธรรมโปรดแก่ผู้คนในละแวกนี้ ยักษ์ธรรมคุปต์จึงลงไปนั่งคุกเข่าริมฝั่งมหานทีที่เป็นทุ่งหญ้ากว้างใหญ่และหันหน้าไปทางปราสาทเยือนหินที่อยู่อีกฝั่งหนึ่ง พนมมือขึ้นตั้งจิตอธิษฐานขออำนาจามิอันประเสริฐของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและอำนาจามิของท้าวเวสสุวรรณ อีกทั้งอำนาจามิของเหล่าเทวดารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงที่สถิตย์ ณ บริเวณนี้ได้ดลบันดาลให้อาณาบริเวณที่ตนเองและผ่านลมนั่งคุกเข่ากลายเป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ ผู้คนที่อาศัยอยู่ ณ บ้านเมืองนี้อยู่เย็นเป็นสุขมีจิตใจดีงามและขอให้เมืองแห่งธรรมะตลอดกาล สิ้นคำอธิษฐานยักษ์ธรรมคุปต์ก็กราบไปยังปราสาทเยือนหินสามครั้งจากนั้นยักษ์ธรรมคุปต์จึงเหาะเหินเดินอากาศลาดตระเวนต่อไป ด้วยร่างกายอันมหึมาเข้าทั้งสองข้างและอัมตะของยักษ์ธรรมคุปต์ได้เพิ่มลงไปในพื้นที่ทำให้เกิดเป็นร่องหลุมขนาดใหญ่สามหลุม เมื่อถึงจุดหลุมที่เป็นรอยเข่าซ้ายขวาและรอยอัมตะของยักษ์ธรรมคุปต์จึงมีน้ำขังเต็มกลายเป็นบึงน้ำ ๓ บึงที่ก่อเกิดความอุดมสมบูรณ์ มีผู้คนมาอาศัยเป็นหลักแหล่งในการเลี้ยงสัตว์และทำการเกษตรกรรม และมีน้ำขังตลอดปีไม่เคยแห้งเหือดลงแม้แต่ในฤดูแล้ง เมื่อผู้คนทยอยมาอาศัยอยู่หนาแน่น ชนกลุ่มนั้นจึงตั้งชื่อหมู่บ้านตามรอยยักษ์คุกเข่าว่า "บ้านท่ายักษ์" ต่อมาบ้านท่ายักษ์ซึ่งตั้งชื่อเมืองตามตำนานบ้านท่ายักษ์ ที่มียักษ์มานั่งคุกเข่า ชานู หมายถึง เข่า มาร หมายถึง ยักษ์ และ คุ ในภาษาอีสาน แปลว่า คุกเข่าซึ่งรวมความหมายว่า เมืองยักษ์คุกเข่ากลายเป็นชุมชนที่หนาแน่นมากขึ้น จนได้รับการจัดตั้งเป็นหัวเมืองชื่อ "เมืองชานูมรณทล" และเป็นอำเภอชานูมานปัจจุบันรอยเข่าซ้ายขี้อยู่เป็นบึง ณ บริเวณ แก่งต่างหล่าง ไกลริมฝั่งแม่น้ำโขง เขตบ้านศรีสมบูรณ์ ตำบลชานูมาน ส่วนรอยเข่าขวาปรากฏเป็นบึง ณ บริเวณนาแมงในเขตบ้านชานูมาน ตำบลชานูมาน และรอยอัมตะ ปรากฏ ณ บริเวณ หนองใหญ่ ในเขตบ้านยักษ์ ตำบลชานูมาน ก่อนถึงสถานีตำรวจภูธรชานูมาน ทางขวามือ แขนและมือยักษ์ที่กราบแทบลงไปบริเวณหัวเกาะกลางน้ำโขง ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ดอนชะโนด" นั้น ยังปรากฏเป็นร่องน้ำ ณ บริเวณหัวดอน มาจนถึงปัจจุบัน

ยักษ์ธรรมคุปต์เกิดความเสนาในธรรมชาติที่งดงามมองจากริมฝั่งแม่น้ำโขงไปทางทิศตะวันตกเห็นเทือกเขาที่ทอดยาวสูงต่ำสลับกันบนเขาทุกลูกมีลานหินดานขนาดใหญ่ และเป็นหน้าผาสูงชันหนาแน่นไปด้วยป่าเขียวแสนสวย อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ ัญญาหารและสัตว์ป่า บางทีมีธารน้ำไหลลดเลี้ยวซอกซอนไปตามแนวป่าและตกกระทบโขดหินสวยงามเป็นทางยาวประดุจสายน้ำจากสวรรค์ มนต์ขลังแห่งธรรมชาติดึงดูดใจให้ยักษ์ธรรมคุปต์ประสงค์ที่จะชื่นชมธรรมชาติอันงดงามนั้น จึงแวะไปชมเทือกเขาน้อยใหญ่ในแถบนี้ (เทือกเขาแถบนี้อยู่ในตำบลคำเขื่อนแก้ว ตำบลปากอและตำบลโคกง มีภูเขาสูงต่ำสลับกันได้แก่ ภูสระดอกบัว ภูคำเตื่อย เขาคีรีวงค์ ภูมะโรง ภูถ้ำพระ และภูถ้ำบั้ง เป็นต้น บนยอดเขาทุกลูกมีลานหินดานเป็นบริเวณกว้างใหญ่เหมาะสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ) ขณะที่ยักษ์ธรรมคุปต์เคลิบเคลิ้มในความงามของธรรมชาติ ดวงตะวันคล้อยต่ำใกล้ลับขอบฟ้าได้มองเห็นแสงสีทองวาววับพุ่งออกมาจากถ้ำใต้ หน้าผา จึงคิดว่าถ้ำใต้หน้าผาจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอิทธิฤทธิ์สถิตย์อยู่ จึงแวะลงไปทีลานหินกว้างเหนือหน้าผานั้นและได้เด็ดดอกข่อยหินวางลงบูชาแล้วกราบสามครั้ง(ณ บริเวณนี้ผู้คนเรียกว่า "ภูถ้ำพระ" อยู่ ณ บริเวณบ้านเหล่าแก้วแมง ตำบลคำเขื่อนแก้ว) หลังจากกราบพระเสร็จจึงลุกขึ้นกวาดสายตาไปรอบบริเวณ พลันเห็นค่างควาฝูงใหญ่จับพันตัวบินว่อนกัน อยู่บนเนินเขาเตี้ย ๆ ที่อยู่ไม่ไกลกันนัก ยักษ์ธรรมคุปต์ก้าวขาข้ามไปยังลานหินกว้างบนเนินเขานั้นทันที เพื่อต้องการทราบว่าจะเหตุใดจึงมีค่างความากมายอยู่ ณ บริเวณนั้น เมื่อข้ามไปถึงมีพระยาค่างควา ตัวหนึ่งรูปร่างใหญ่โตกว่าตัวอื่นออกคำสั่งให้ฝูงค่างควาบริวารทุกตัวบินหมอบลงกับลานหิน พร้อมกล่าวกับ ยักษ์ธรรมคุปต์ ว่า "เมื่อหลายพันปีมาแล้ว ข้าพเจ้าพระยาค่างควาได้พาบริวารหนีจากการถูกไล่ล่าของยักษ์อันธพาลคนหนึ่ง เข้ามาหลบซ่อนอยู่ ณ เนินเขาแห่งนี้ ท้าวเวสสุวรรณ ผู้เป็นเจ้าของยักษ์ทั้งหลายได้เสด็จลงมาช่วยปราบยักษ์และทรงประทานบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ไว้ให้เราเราดื่มกินตลอดไป พวกเราเหล่าค่างควาทั้งหลายจึงได้อยู่รอดมาถึงทุกวันนี้ ข้าพเจ้าและบริวารได้ทราบข่าวว่าท่านยักษ์ธรรมคุปต์ต่อสูรมีคุณธรรมจะเดินทางผ่านมาแถบนี้จึงออกมาต้อนรับ ขอให้ท่านได้พักผ่อนน้ำพิภัยจากบ่อน้ำของเราให้ชื่นใจก่อนเดินทางต่อไปเถิด ยักษ์ธรรมคุปต์ยกแก้วน้ำทิพย์ขึ้นดื่มแล้วทักทายขอบคุณและปราศรัยกับพระยาค่างควาจนพระอาทิตย์ตกดินจึงอำลา(เนินเขาแห่งนี้มีค่างควาเป็นจำนวนมากจนถึงปัจจุบัน ผู้คนเรียกว่า "ภูถ้ำบั้ง" ซึ่งคำว่า "บั้ง" หมายถึง ค่างควา เป็นเนินเขาขนาดเล็กต่ำกว่าภูเขาสูงอื่นมาก แต่มีลานหินกว้างและต้นไม้ใหญ่ร่มรื่น และยังมีบ่อน้ำที่มีปากบ่อขนาดเล็ก ภายในมีลักษณะคล้ายอ่างอยู่บริเวณใกล้เคียงกันกับภูถ้ำบั้ง) หลังจากอำลาพระยาค่างควา ยักษ์ธรรมคุปต์ได้ขึ้นไปนอนชมดาวกลางลานหินกว้างใหญ่ไพศาลบนเขาอีกลูกหนึ่ง ท้องฟ้ามืดดาวดวงดาวระยิบระยับส่องแสงวิบวับบนผืนฟ้ากว้าง เกือบเที่ยงคืนพระจันทร์เคลื่อน สู่ท้องฟ้าส่องสว่างพร่างพราว ลมโชยพัดผ่านเย็นสบายยักษ์ธรรมคุปต์นอนนิ่งชมกระต่ายน้อยหลายฝูงออกมาวิ่งหลอกเย้ากันเล่นได้แสงจันทร์ และปล่อยให้เจ้ากระต่ายน้อยสองสามตัววิ่งไล่เล่นบนแผ่นอกของตนจนผล็อยหลับไป (ลานหินกว้างใหญ่แห่งนี้ผู้คนเรียกว่า "ดานกระต่าย" เป็นลานหินขนาดใหญ่บนเนื้อที่หลายร้อยไร่ ลานกว้างที่ลาดด้วยหินดานปานประหนึ่งเทคอนกรีต ล้อมรอบด้วยป่าไม้หนาพันธุ์ กอหญ้าวัชพืชต้นช้อยหิน สามารถมองเห็นทิวทัศน์ของภูอื่น ๆ อย่างงดงาม อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติดงคำเตื่อย ตำบลโคกง)

รุ่งเช้าของวันใหม่ ยักษ์ธรรมคุปต์ตื่นขึ้นมาสังเกตเห็นภูพานาจนกระทั่งแดดสาย อากาศเริ่มร้อนอบอ้าว จึงลุกขึ้นมองหาลำธารเพื่อที่จะชำระร่างกายให้สะอาด มองเห็นลำธารน้ำสองสายอยู่ไม่ไกลกันนักธารแห่งแรกเป็นสายน้ำยาวไหลลงตกกระทบลานหินกว้างและโขดหินที่

ลดหลั่นเป็นชั้น ๆ น้ำใสสะอาดใสสวยงามยักษ์ธรรมคุปต์รีบไปที่นั่นเพื่อจะอาบน้ำให้สุขใจ แต่เมื่อไปถึงธารน้ำ พลันเห็นชายหนุ่มคนหนึ่ง นั่งชะเง้อเหม่อลอยอยู่คนเดียวบนโขดหินเล็ก ๆ เหมือนรอคอยหญิงคนรักอย่างเลื่อนลอย จึงเปลี่ยนใจไม่ลงอาบน้ำปล่อยให้ชายหนุ่มคนนั้นนั่งรอคอยคนรักต่อไป (ธารน้ำแห่งนี้ผู้คนเรียกว่า "แก่งคอยนาง" ต่อมาเรียกว่า "น้ำตกห้วยทราย" เนื่องจากเป็นน้ำตกที่ไหลมาจากลำห้วยทราย ปัจจุบันเป็นอ่างเก็บน้ำห้วยทรายที่มีน้ำไหลล้นอ่างลงสู่ลานหินและโขดหินตลอดปี ตั้งอยู่ ณ เขตบ้านห้วยฆ้อง ตำบลปากอ) ยักษ์ธรรมคุปต์เห็นเห ความตั้งใจไปยังธารน้ำ แห่งที่สอง ธารน้ำใสแห่งนี้ไหลแรงกว่าน้ำตกแห่งแรก ม่านน้ำใสไหลจากลานหินกว้างตกกระทบโขดหินเป็น สองชั้น เสียงดังซู่ซ่าและ ก้องไกลประดุจเสียงดนตรีประโคมกล่อมป่าฟังไพเราะเสนาะยิ่งยักษ์ธรรมคุปต์จึงลงไปนั่งแช่น้ำอันฉ่ำเย็นทำความสะอาดร่างกาย ณ บริเวณปลายสายธารอยู่เนิ่นนาน ทำให้บริเวณปลายสายธารเป็นเหวลึก น้ำไหลมาตกลงไปกระทบโขดหินด้านล่างเสียงดังกึกก้องยิ่งขึ้น (ด้วยเสียงน้ำตกดังก้องไกลผู้คนจึงเรียกธารน้ำนี้ว่า "น้ำตกตาดใหญ่" เป็นน้ำตกที่สวยงามขวางกั้นลำห้วยทม อยู่ระหว่างบ้านนางามและบ้านหินกอง ตำบลโคกกง)หลังจากมีความสุขกับธรรมชาติกลางป่าเขาเล่าเฝ้าไพร่ ยักษ์ธรรมคุปต์ออกลาดตระเวนตรวจตรามุ่งไปทาง ริมฝั่งแม่น้ำโขง เห็นเหไปตามริมอ่างน้ำที่เป็นเหมือนทะเลสาบ และไหลเป็นลำห้วยยาวลงสู่แม่น้ำโขงเห็นฝูงปลามากมายแหวกว่ายน้ำที่ใสสะอาด (ผู้คนเรียกลำห้วยนี้ว่า "ห้วยแก้วแมง" ไหลผ่านเขต ตำบลชานูมาน) พอถึงแม่น้ำโขง ยักษ์ธรรมคุปต์เที่ยวชมทัศนียภาพเกาะแก่งกลางลำโขงอย่างเพลิดเพลินไปถึง ณ เกาะแก่งแห่งหนึ่งเป็นลานหินและร่องหินสลับกัน ร่องหินมีรูปลักษณ์เหมือนพานหรือขัน อันเกิดจากการกัดเซาะของกระแสน้ำเป็นเวลาหลายพันปี พญานาคราชตนหนึ่งแปลงร่างเป็นมนุษย์ขึ้นมานั่งรอต้อนรับยักษ์ธรรมคุปต์ เมื่อยักษ์ธรรมคุปต์ได้รับการต้อนรับจากท้าวนาคราชด้วยดีและได้โอภาปราศรัยกัน จึงทราบท้าวนาคราชได้อาศัยอยู่ในถ้ำใต้แก่งหินแห่งนี้และเป็นผู้ได้รับมอบหมายภาระหน้าที่จากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ดูแลความสงบสุขแก่มนุษย์ในแถบลุ่มน้ำโขงละแวกนี้ อีกทั้งทำหน้าที่กวาดต้อนปลานานาชนิดมารวมกัน ณ แอ่งน้ำลึกรอบบริเวณแก่งแห่งนี้อีกด้วย เพื่อให้ผู้คนได้จับปลาเป็นอาหารตลอดฤดูกาล (ผู้คนเรียกแก่งแห่งนี้ว่า "แก่งหินขัน" หรือ "แก่งส่องใหญ่" แอ่งน้ำลึกรอบแก่งมีปลาเป็นจำนวนมากไม่เคยขาดตั้งอยู่ ณ บ้านหินขัน ตำบลโคกสาร)เมื่อโอภาปราศรัยกันตามสมควร ยักษ์ธรรมคุปต์จึงอำลาท้าวนาคราชเพื่อลาดตระเวนต่อไปก่อนจากกัน ท้าวนาคราชชี้แนะว่า "ถ้าท่านเดินทางเหนือน่านน้ำขึ้นไปอีก ไม่ไกลนัก ข้ามเกาะดินกลางน้ำไปอีกจะเห็นปราสาทหินเก่าแก่ ณ ริมฝั่งแม่น้ำโขงอีกฝั่งหนึ่ง เป็นบริเวณที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เคยเสด็จมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาและแสดงธรรมโปรดมนุษย์และสัตว์ ขอให้ท่านได้แวะกราบนมัสการด้วยเถิด "

เมื่อได้รับการชี้แนะจากท้าวนาคราช ยักษ์ธรรมคุปต์จึงเดินทางเหนือน่านน้ำขึ้นไปเรื่อย ๆ ถึง ณ บริเวณลานหินกว้างที่ขวางกลางลำน้ำโขงอยู่ช่วงหนึ่ง ลักษณะลานหินเป็นคันทินแนวยาวลดหลั่น คลื่นน้ำใสไหลกระทบ คันทินเป็นฟองขาว มนต์เสน่ห์กลางลำน้ำโขงแห่งนี้ดึงดูดใจให้ยักษ์ธรรมคุปต์ลงไปนอนแผ่กายแช่น้ำใสสะอาดเป็นเวลานานผู้คนเรียกบริเวณนี้ว่า "แก่งคันทิงสูง" ปีใดน้ำลดลงมาก จะเห็นรอยรูปแผ่นหลังยักษ์ปรากฏบนลานหินนั้น ตั้งอยู่ ณ บ้านคันทิงสูง ตำบลโคกสาร) จากนั้นยักษ์ธรรมคุปต์จึงเดินไปตามคันทินแนวยาวกลางลำน้ำโขงมองนกร่างขาวที่บินมาเกาะคันทิน เพื่อจับปลาเป็นอาหารอย่างมีความสุข (คันทินกลางน้ำไหลพันน้ำเป็น แนวยาว มีหินที่โผล่ขึ้นมาจะมีนกบินไปเกาะ ผู้คนเรียกว่า "หินนกเหาะ หรือ หินนกเกาะ" ปรากฏอยู่ทั่วไปกลางลำน้ำโขงในฤดูน้ำลด) พอถึงเกาะดินยาวเหยียดกลางน้ำโขงซึ่งอุดมไปด้วยป่าไม้เขียวขจี ยักษ์ธรรมคุปต์จึงก้าวข้ามเกาะไปยืน ณ บริเวณลานหินที่อยู่ห่างจากหัวเกาะ ไม่ไกลนัก(เกาะกลางน้ำที่ยักษ์ก้าวข้าม ผู้คนเรียกว่า "ดอนชะโนด" กั้นระหว่างประเทศไทย กับ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นจุดชมวิวยุคสวยงาม ณ สำนักงานเทศบาล ตำบลชานูมาน)ยักษ์ธรรมคุปต์ยืนอยู่บนลานหินเหนือหัวเกาะ มองเห็นแผ่นดินทั้งสองฝั่งน้ำ ณ ฝั่งหนึ่งเป็นทุ่งหญ้ากว้างใหญ่เขียว อีกฝั่งหนึ่งเป็นปราสาทหินเก่าแก่ตามคำชี้แนะของ ท้าวนาคราช เมื่อยักษ์ธรรมคุปต์มองไปยังรอบ ๆ บริเวณปราสาทหิน ซึ่งเป็นบริเวณที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเคยเสด็จผ่านมาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและแสดงธรรมโปรดแก่ผู้คนในละแวกนี้ จึงเกิดความศรัทธาอึ้งงึ้งและเพ่งมองเข้าไปภายในปราสาทหินเห็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ ก็ยิ่งทำให้มีความศรัทธามากขึ้น จึงก้าวขาเข้าไปยังแผ่นดินริมฝั่งน้ำโขงที่เป็นทุ่งหญ้ากว้างใหญ่เขียวขจีและหันหน้าไปทางปราสาทหินที่อยู่อีกฝั่งหนึ่งของ แม่น้ำโขง แล้วนั่งคุกเข่าลง เข่าข้างซ้ายของยักษ์ธรรมคุปต์คุกลงบริเวณลานหินที่ยืนอยู่นั้น ส่วนเข่าข้างขวาคุกลงบริเวณทุ่งหญ้ากว้างใหญ่เขียวขจีที่เป็นพื้นดิน แล้วพนมมือก้มกราบไปยังปราสาทหินสามครั้งด้วยความศรัทธาและสำนึกในพระพุทธรูป ยักษ์ธรรมคุปต์พนมมือตั้งจิตอธิษฐานว่า "ขออำนาจบารมีอันประเสริฐของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและอำนาจบารมีของท้าวเวสสุวรรณเทวดาอารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงทั้งที่สถิตอยู่ ณ บริเวณนี้และสถิตอยู่ทั่วสากล จงดลบันดาลให้อาณาบริเวณที่ข้าพเจ้าแหว่และบริเวณที่ข้าพเจ้านั่งคุกเข่าอยู่ตรงนี้ เป็นบ้านเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ ผู้คนที่อาศัยอยู่ ณ บ้านเมืองนี้อยู่เย็นเป็นสุขมีจิตใจดีงาม และขอให้เมืองแห่งธรรมะตลอดกาลด้วยเทอญ"สิ้นคำอธิษฐานยักษ์ธรรมคุปต์จึงเหาะเหินเดินอากาศลาดตระเวนต่อไป ด้วยร่างกายอันมึนเมาทั้งขาทั้งสองข้างและอัมพาตของยักษ์ธรรมคุปต์ที่ตกลงไปในหินและพื้นดิน ทำให้เกิดเป็นร่องหลุมขนาดใหญ่ สามหลุมรอยเข่าข้างซ้ายเป็นหลุมบริเวณลานหินไม่ลึกนัก แต่ มีรูปคล้ายขามอย่างขนาดกว้าง ผู้คนจึงเรียกบริเวณนั้นว่า "แก่งต่างหล่าง" (ปัจจุบันอยู่ริมฝั่งโขง บ้านศรีสมบูรณ์ ตำบลชานูมาน) ส่วนรอยเข่าขวากว้างอยู่หลุมลึก ณ บริเวณนาแมง (ปัจจุบันอยู่ในเขตบ้านโนนสำราญ ตำบลชานูมาน) และรอยอัมพาต บริเวณหนองใหญ่ (ปัจจุบันอยู่ในเขตบ้านยักษ์คุ ก่อนถึงสถานีตำรวจภูธรอำเภอชานูมาน ทางขวามือ)

เมื่อถึงฤดูฝนน้ำหลาก หลุมที่เป็นรอยเข่าขวาและรอยอัมพาตของยักษ์ธรรมคุปต์จะกลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ที่ก่อเกิดความอุดมสมบูรณ์ ผู้คนมาอาศัยเป็นหลักแหล่งในการเลี้ยงสัตว์และทำการเกษตรกรรม และมีน้ำขังตลอดปีไม่เคยแห้งเหือดลงแม้แต่ในฤดูแล้ง ส่วนรอยเข่าข้างซ้ายซึ่งเรียกว่า "แก่งต่างหล่าง" นั้นเมื่อถึงฤดูแล้ง จะปรากฏเป็นแก่งหินที่มีทัศนียภาพสวยงามเหมาะกับการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ณ อาณาบริเวณหนองน้ำที่เกิดจากรอยเข่าขวาและรอยอัมพาตยักษ์ มีผู้คนทยอยมาอาศัยอยู่หนาแน่นขึ้นเรื่อย ๆ ขนกลุ่มนั้นจึงตั้งชื่อหมู่บ้านตามรอยยักษ์คุกเข่าว่า "บ้านท่ายักษ์คุ" และหนองน้ำ รอยเข่ายักษ์นั้นปรากฏมาจนถึงปัจจุบันและ ขนยักษ์ที่กราบแทบลงไปบริเวณหัวเกาะกลางน้ำโขง ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ดอนชะโนด" นั้นยังปรากฏเป็นร่องน้ำ ณ บริเวณหัวดอน มาจนถึงปัจจุบันเช่นกัน

ตำนานกำเนิดแม่น้ำโขง "ยักษ์สะหลี"

เป็นตำนานนิทานพื้นบ้าน กำเนิดแม่น้ำโขง "ยักษ์สะหลี" เกี่ยวข้องกับ "กำเนิดแม่น้ำโขง"(แม่น้ำของ) เรียบเรียงโดย นายเด่นชัย ไตรยะธาดา ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศติดตามและประเมินการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต ๑ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๓ มีเรื่องราวดังนี้ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มียักษ์เพศผู้ตนหนึ่งหากินอยู่บริเวณที่เป็นอาณาเขตของประเทศจีน พม่า ลาว ไทย กัมพูชา และเวียดนามในปัจจุบัน ยุคนั้นบ้านเมืองต่าง ๆ ยังไม่มีการรวมกลุ่มเป็นประเทศจะมีเพียงผู้คนอาศัยรวมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ตามป่าเขา ชาวบ้านทั่วไปจะรู้จักยักษ์เพศผู้ตนนี้ดี เพราะเวลามันเดินทางไปหาอาหาร จะเกิดเสียงดังสนั่นเหมือนกับเกิดแผ่นดินเลื่อนหรือแยกออกเป็นร่อง พอชาวบ้านได้ยินเสียงดังกลัวจะพากันอพยพหลบหนีไปซ่อนตัวตามหุบเขาให้พ้นเส้นทางที่ยักษ์ตนนี้เดินผ่านจะได้ปลอดภัยชาวบ้านทั่วไปเรียกยักษ์ตนนี้ว่า "ยักษ์สะหลี" และเล่าขานถึงลักษณะกิริยาอาการที่ยักษ์ตนนี้แสดงพฤติกรรมให้เห็นว่า "ยักษ์สะหลีตั้งแตง นอนตะแคงคางฟ้า เด็กน้อยเข้าไปหลินหมากบ่าในฮูดังมันได้เป็นพันเป็นหมื่น ยามมันพลิกคางคืน เด็กน้อยเป็นหมื่นแตกตื่นออกมา " เล่ามาถึงตอนนี้ก็พอทราบได้ว่า "ยักษ์สะหลี" ตัวใหญ่ขนาดไหนอีกบุคลิกหนึ่งที่ยักษ์สะหลีมีก็คือ มันมีอวัยวะเพศใหญ่มากจนไม่สามารถจะหากางเกงหรือเสื้อผ้าใส่เหมือนยักษ์คนอื่น ๆ มันจึงเปลือยกาย เดินลากอวัยวะเพศไปหาอาหารกินเรื่อยไป ร่องรอยเส้นทางที่มันลากอวัยวะเพศไปนั้น กัดเซาะผืนดินผืนป่า เป็นร่องลึกเข้าไปเรื่อย ๆ เพราะมันลากไปตามเส้นทาง

เดิมอยู่เสมอ เมื่อถึงฤดูฝนน้ำที่ไหลจากเทือกเขาต่าง ๆ ในบริเวณประเทศจีน พม่า ลาว ไทย กัมพูชา และเวียดนาม ก็จะไหลลงมารวมกันที่ร่องอันเป็นเส้นทางที่ยักษ์สะหลี เดินลากอวัยวะเพศไปมานั่นเองทำให้ร่องน้ำนั้นขยายตัวเพิ่มขึ้น ปริมาณน้ำที่ไหลมาจากเทือกเขาต่าง ๆ ก็มากขึ้นจนกลายเป็นแม่น้ำที่กว้างใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ชาวบ้าน ชาวป่า ชาวเขาที่อาศัยอยู่ใกล้ ๆ ริมน้ำ จึงพากันเรียกชื่อ หรือ ขานานามให้แม่น้ำสายนี้ว่า "แม่น้ำของ" บ้าง "แม่น้ำโขง" บ้าง แล้วแต่สำเนียงของผู้คนแต่ละท้องถิ่น ประชาชนลาวซึ่งอาศัยอยู่บริเวณอาณาจักรล้านช้าง จะพากันเรียกว่า "แม่น้ำของ" โดยมีเหตุผลว่า เป็นแม่น้ำที่เกิดจาก "ของ" หรือ "อวัยวะเพศ" ของยักษ์สะหลีลากไปมาจนเป็นร่องน้ำนั้นเอง ชาวลาที่อาศัยอยู่บริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง และชาวไทยอีสานที่อยู่ริมฝั่งขวาของแม่น้ำโขงต่างก็เรียกว่า "แม่น้ำของ" เหมือนกันแต่ที่พากันเรียกชื่อแม่น้ำโขงอาจจะเพราะฝรั่งที่สำรวจแม่น้ำโขงยุคแรก ๆ พังสำเนียงชาวบ้านพื้นถิ่นที่เขابอก "แม่น้ำของ" ฝรั่งก็เขียน

"Mekong" จึงออกเสียงเป็นแม่โขงก็เป็นได้เมื่อเรื่องราวของยักษ์สะหลี ผู้เป็นต้นกำเนิด "แม่น้ำของ" หรือ "แม่น้ำโขง" ได้ถูกกล่าวขานแพร่ขยายไป ก็เป็นที่โจษขานกันมาก บางคนวิเคราะห์เจาะลึกถึงผลกระทบต่าง ๆ ว่าตอนที่ยักษ์สะหลีลาก "ของ" ไปนั้น ต้นไม้ที่หักโค่นลงนั้น จะไม่เป็นเสี้ยนหนามปักเสียบเข้าไปในเนื้อหนังของยักษ์สะหลีบ้างหรือ? เรื่องนี้มีความตอบจากผู้เฒ่าเล่าสืบกันว่า เสี้ยนหนามที่ปักเสียบเข้าไปในเนื้อหนังอวัยวะเพศของยักษ์สะหลีนั้นจริง แต่ก็ไม่ระคายเคืองแก่ยักษ์สะหลีสักนิด เพราะยักษ์สะหลีถือว่าเป็นเศษไม้เล็ก ๆ เท่านั้น มันก็ถอดเสี้ยนหนามหรือเสี้ยนทิ้งไปตามที่ตั้งต่าง ๆ แต่เมื่อผู้คนไปเห็นเสี้ยนหนามดังกล่าว เป็นท่อนซุงไม้ตะเคียนเป็นส่วนใหญ่แต่ละท่อนใหญ่และยาวมาก จึงพากันนำเสี้ยนหนามดังกล่าวมาขุดเป็นเรือยาว แต่ละลำได้ความยาวถึง ๒๐ เมตร แล้วนำมาพายแข่งกันบนลำน้ำของนั้นแหละ ดังนั้น ในข่วงเทศกาลออกพรรษา จะมีการ "ส่วงเฮือ" ซึ่งหมายถึง การแข่งขันเรือยาว ก็เริ่มต้นมาจากชาวบ้านเอาเสี้ยนหนามที่ยักษ์สะหลีอดทิ้ง มาทำเป็นเรือยาวแข่งขันสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ร่องรอยเส้นทางที่ยักษ์สะหลีลาก "ของ" ไปหากินสัตว์แต่ละวันนั้น ในปัจจุบันยังมีสถานที่หลายแห่งที่ปรากฏให้เห็น เช่น "ภูคันทา" หรือ "กำแพงหินยักษ์" ซึ่งทอดยาวจากเมืองท่าแขก แขวง คำม่วนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไปตามเส้นทางหมายเลข ๑๓ มีลักษณะเป็นคันหินที่วางทับซ้อนกันมีความหนาของคันหิน ประมาณ ๑ เมตร บางช่วงสูง ๑๐ - ๒๐ เมตร เป็นแนวยาวจากตัวเมืองท่าแขกไปทางทิศเหนือถึงบริเวณบ้านกอกไฮ ยาวประมาณ ๑๔ - ๑๖ กิโลเมตร ปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวไปชมกันมากผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า กำแพงหินเกิดจากยักษ์สะหลีลาก "ของ" ไป จะทำให้หินภูเขาแยกไปเป็นแถบ ๆ พอขากลับลากของกลับมาผิครองเดิม หินจึงมีลักษณะเป็นเหมือนคานา แต่สูงมากชาวบ้าน"ภูคันทา" เลียบไปตามริมฝั่ง "แม่น้ำของ" ไปพิสูจน์ด้วยตาจะพบกับสิ่งที่น่าอัศจรรย์

อยู่วันหนึ่ง ยักษ์สะหลีก็ออกเดินทางไปหาอาหารกินตามปกติ มันเดินทางจากท่าแขกขึ้นไปทางทิศเหนือ พอไปถึงใกล้จะถึงบริเวณที่เป็นอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยในปัจจุบัน ยุคนั้น "แม่น้ำของ" บริเวณนั้นน้ำกัดเซาะตลิ่งทำให้ "แม่น้ำของ" กว้างและลึกมากกว่าที่อื่น ยักษ์สะหลีเห็นควายตัวหนึ่งตัวใหญ่มาก มีเขาสวยงามยามแสงแดดกระทบที่เขามีแสงแวววาวราวกับสีเงินยวง มันจึงจับก้อนหินใหญ่ ทบไปที่ตัวควายปาทำให้ควายดำที่มีเขาเป็นสีเงินตัวนั้นตกลงไปในลำแม่น้ำของและจมหายไป ยักษ์สะหลี งามหาเท่าไรก็ไม่พบจึงหาไม่ซุงมาทำเป็นคานาหาเอาหินภูเขาฝั่งซ้ายแม่น้ำของมาทอนด้านเหนือไว้ เพื่อจะได้มองเห็นควายปาที่จมอยู่ทางทิศใต้ของแม่น้ำได้ มันพยายามทำเป็นคันคูดิน โดยหาหินมาหลายเที่ยว คันคูดินใกล้จะจรดฝั่งขวา เข้าทุกทีแต่แล้วไม่ซุงที่ทำเป็นคานาหาหินนั้นเกิดหักกะทันหัน ทำให้ไม้คานแตกเป็นเสี่ยง ๆ ของไม้คานบางส่วนกระเด็นไปตกยังฝั่งของแม่น้ำโขงบริเวณนั้น ชาวบ้านจึงเรียกว่า "เสี่ยงคาน" ภายหลังเรียกเพี้ยนกันมา กลายเป็น "เสี่ยงคาน" ซึ่งเป็นชื่อ

อำเภอเชียงคาน มาจนถึงปัจจุบัน และค้นคืนที่ยักษ์สะหลี สร้างเพื่อกันน้ำนั้น ปัจจุบันชาวบ้านเรียกว่า "แก่งคุดผู้" ส่วนภูเขาที่อยู่ทางด้านทิศใต้ของแก่งคุดผู้ นั้นจะมีลักษณะผาแหลมยื่นออกมาเหมือนเขาควย เชื่อกันว่าควยป่าตัว ที่จมในน้ำนั้นแหละกลายเป็นภูเขาวบ้านพากันเรียกว่า "ภูควยเงิน" ด้วยเหตุที่เขาควยตัว นั้น เมื่อกระทบกับแสงแดดจะเป็นสีเงินยังมีผู้สงสัยอยากถามเกี่ยวกับยักษ์ในยุคนี้ว่า

มีแต่ยักษ์เพศผู้ชื่อสะหลี เท่านั้นหรือ? ยักษ์เพศเมียจะมีบ้างหรือไม่? เรื่องนี้ผู้เฒ่าผู้แก่ ก็เล่าให้ฟังว่า "มี" ยักษ์เพศเมียอีกคนหนึ่งชื่อว่า "อีแก้วโยนิหลวง" ฟังชื่อแล้วก็ไม่ต้องอธิบายขยายความเกี่ยวกับอวัยวะเพศของเธอ เพราะชื่อก็บอกอยู่แล้วว่า "ใหญ่หลวง" หรือเทียบกับคำว่า "มเหสี" ก็น่าจะได้ "อีนางแก้ว...หลวง" เธอจะหากินอาหารประเภทปลา ตั้งแต่บริเวณจังหวัดมุกดาหารหรือจะเทียบกับคำว่าในปัจจุบัน ลงไปทางใต้ผ่านอุบลราชธานี จำปาสัก บริเวณน้ำตก"คอนพระเพ็ง" ที่จำปาสักนั้นและเป็นแหล่งหาปลาของเธอและเลยลงไปจนถึงดินแดนกัมพูชา ถึงเวียดนาม ติดกับทะเล การหาปลาของ "อีนางแก้ว...หลวง" ก็ไม่ต้องมีเครื่องมือจับปลาเหมือนชาวประมงทั่วไปเนื่องจาก เธอไม่มีแม้กระทั่งเสื่อผ้า วิธีหาปลาจะใช้วิธีนอนถ่างขา เอาอวัยวะเพศรองรับน้ำตก "คอนพระเพ็ง" บ้าง "น้ำตกหลี่ผี" ที่มีปลาชุกชุมบ้างปลาก็จะเข้าไปรวมตัวกันในช่องคลอด พอเธอเห็นว่าปลาเข้าไปอยู่ภายในมากพอประมาณแล้ว เธอก็หุบขาเข้า ลูกขึ้นยื่นก้ำอย่างลงไปทางทิศใต้ถึงบริเวณเมืองเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน แล้วเธอก็ถ่างขาเหน้า

และปลาออกมาทั้งน้ำทั้งปลา จำนวนมากก็ล้นลงพื้นจึงนอง กลายเป็นทะเลสาบ ปัจจุบันเรียก "โตนเลสาบ" ซึ่งเป็นแหล่งปลาชุกชุมมากที่สุดไนกัมพูชา ก็เป็นผลงานของ "อีนางแก้ว...หลวง" นั่นแหละ! บางคนพอได้ทราบเรื่องที่มาของปลารอบเขมรแล้ว บางครั้งปลารอบมีกลิ่นไม่ดี ก็คงเป็นเพราะผลพวงจากวีรกรรมของ "อีนางแก้ว" ก็เป็นไปได้

ถ้ามองถึงความรักของยักษ์จะมีเหมือนมนุษย์เราหรือไม่? ก็ได้สอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ผู้สันต์ครมึ้นท่านเล่าให้ฟังว่า ยักษ์สะหลี ก็มีความต้องการทางเพศสูง มีความใฝ่ฝันหาเพศตรงข้ามเหมือนกันและในทางอนเดียวกั้น ยักษ์ "อีนางแก้ว...หลวง" ก็มีความต้องการทางเพศเหมือนกัน ต้องการความรักจากเพศตรงข้ามด้วยเล่ากันว่า เวลาที่ยักษ์สะหลีเกิดความต้องการทางเพศขึ้นมา ไม่มีอะไรจะทัดทานได้ บางทีตัวมันเองต้องไปดึงเอาหวายจากป่าดงมาจำนวนมากเพื่อทำเป็นขนาะ หรือเชือกมัดคิงอวัยวะเพศไว้แต่หวายนั่นทนแรงดันไม่ได้ก็ขาดสะขิ้นจนหวายจะไม่เหลือให้เราได้ใช้จักสานกันเลยส่วนยักษ์"อีนางแก้ว...หลวง" ก็ใช้ข่อยความคันที่เกิดกับเธอ ผู้เฒ่าเล่าว่าความคันของ "บอน" ที่มีอยู่ในบึงนับพันแห่งรวมกันเข้าก็ยังไม่คันเท่า "อีนางแก้ว...หลวง" มันคัน ผู้เฒ่าที่เล่าให้ฟังท่านยืนยันหนักแน่น จนมันเชื่อถือว่าเป็นความจริง

บุพเพสันนิวาสมีจริง ณ บริเวณจังหวัดมุกดาหารในปัจจุบัน แต่ก่อนที่อกเขาภูพานจะทอดเป็นแนวยาว พาดผ่านจังหวัดสกลนครไปถึงจังหวัดมุกดาหาร นับว่าเป็นภูเขาที่สูงมาก บริเวณเทือกเขานี้ต่อไปจะเป็นที่ที่มีความรักของยักษ์ทั้งสองตนจะเกิดขึ้น

ยักษ์สะหลีก็เที่ยวหากินสัตว์ป่า จากดินแดนประเทศจีนลงมาทางทิศใต้ผ่านพม่า ลาว ไทย จนถึงบริเวณเมืองท่าแขกและนครพนม มุ่งหน้าไปสู่จังหวัดมุกดาหารในปัจจุบัน ซึ่งมีเทือกเขาภูพานกันอยู่ในขณะเดียวกัน ยักษ์อีนางแก้ว...หลวง ก็หาปลาตามปกติ โดยหาปลาขึ้นมาเรื่อย ๆ มุ่งหน้าจากดินแดนเวียดนามผ่านกัมพูชาเข้าสู่ดินแดนไทยใกล้เข้ามาถึงมุกดาหารที่มีเทือกเขาภูพานขวางกันอยู่ แม้จะมีภูเขาสูงกันแต่ยักษ์ทั้งสองตนก็สูงใหญ่เกินภูเขาสูงเสียอีก ยักษ์ทั้งสองพบกันเป็นครั้งแรก รักแรกพบเกิดขึ้นแล้ว ทั้งสองโผล่เข้าหากัน แม้ภูเขาจะกันขวางหน้าก็หาได้เป็นอุปสรรคไม่ทั้งสองก็ครัดครัดเหวี่ยง กลิ้งไปมาทำให้เทือกเขาภูพานส่วนหนึ่งแตกถล่มกลายเป็นภูเขา ลูกเล็ก ลูกน้อย บางแห่งราบเป็นหน้าอกง แตกพังทลายลง

ในปัจจุบันบริเวณดังกล่าวกลายเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านเรียกชื่อแตกต่างกันไป เช่น บริเวณที่ยักษ์สะหลีก็ยักษ์อีนางแก้วนอนด้วยกัน เรียกว่า "ตงบักอี" ภูเขาที่แตกออกเป็นลูกเล็กลูกน้อยก็มีชื่อว่า ภูโม ภูหมู ภูจ้อก้อและภูผาเทิบ และยังมีลำห้วยธรรมชาติแห่งหนึ่งอยู่ทางทิศใต้ของหอนแก้วมุกดาหารลงไปประมาณ ๕ กิโลเมตร กรมทางหลวงได้ทำป้ายชื่อลำห้วยที่ห้วยสะพานว่า "ห้วยสี" ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นสายน้ำที่เกิดจากการถึงจุดสุดยอดของยักษ์สะหลี จึงเป็นสายธารหลังไหลลงสู่แม่น้ำของนั่นเอง

ผู้เฒ่าที่รู้เรื่องราวเหตุการณ์แห่งความรักอันเป็นมหามงคลนิรันดรกาลนี้ยังเล่าให้ฟังอีกว่า ขณะที่ยักษ์อีนางแก้วยังนอนหลับใหลอยู่นั้น เจ้ายักษ์สะหลีก็ลุกขึ้นจะเดินไปดูบริเวณที่เป็นรังรักว่าพังทลายพินาศขนาดไหน แต่พอมันได้ก้าวเดินไปทางทิศใต้เลยอำเภอดอนตาลไปไม่กี่โลนัก เกิดเข้าอ้อน ทรดฮวบลง หัวเข้าทั้งสองข้างกระทิงลงพื้นดิน อวัยวะเพศที่มามีก็กระแทกลงพื้นดินเช่นกัน ทำให้พื้นดินบริเวณนั้น ทรดลงเป็นแอ่งกว้างลึก ภายหลังกลายเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ บริเวณที่ยักษ์สะหลีล้มเข้ากระทิงพื้นนี้ ภายหลังมีผู้คนไปอาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำขนาดใหญ่ จนกลายเป็นชุมชนมีความเจริญเป็นบ้านเป็นเมือง เรียกว่า "ขานูมาร" ซึ่งแปลว่า "หัวเข่าของยักษ์" ภายหลังมีการเขียนชื่อเปลี่ยนไปว่า "ขานูมาน" เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดอำนาจเจริญ

ยังมีสถานที่อีกหลายแห่งที่ยังปรากฏร่องรอยของยักษ์สะหลีและยักษ์อีนางแก้ว ...หลวง ที่เกี่ยวข้องกับภูมิแม่น้ำของ เช่น ภูเขาที่ชาวบ้านน้ำแม่สะนามที่เขื่อนน้ำเทิน ๑ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เรียกว่า "ฮ่างบักสะหลี" จะมีลักษณะเหมือนอวัยวะเพศของยักษ์สะหลีชูโดดเด่นเป็นแห่งขึ้นไปอย่างน่าอัศจรรย์ และยังมีภูเขาหินก้อนไม่ใหญ่โตนัก ที่ปรากฏอยู่ที่อำเภอป่าเมี่ยงสองตอน รูปร่างเหมือนผู้หญิงเปลือยกายนอนตะแคง ชาวบ้านเรียกว่า "นางแก้ว"ซึ่งอยู่ภายใน "หมู่บ้านสันติชน" ยูนนาน อำเภอป่าเมี่ยง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามของ อำเภอป่าเมี่ยง อีกแห่งหนึ่ง ได้สอบถามชาวภูพานบริเวณนั้นแล้วว่าบริเวณนี้มี "น้ำของ" ผ่านหรือไม่ เขาบอกว่าที่อำเภอป่าเมี่ยง จะมีแม่น้ำของเหมือนกัน แต่เป็นสายน้ำเล็กกว่าแม่น้ำของหรือแม่น้ำโขง แม่น้ำของที่อำเภอป่าเมี่ยงจะไหลสู่แม่น้ำป่าเมี่ยง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามมาก ถึงตอนนี้ ก็พอจะสรุปความได้ว่า เมื่อมีชื่อ "แม่น้ำของ"อยู่ที่ไหน ยักษ์อีนางแก้ว.. เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จะมีรอยไถ่ยักษ์ปรากฏบนลานหิน ชาวบ้านเรียกว่า รอยไถ่ยักษ์ ที่เกิดพร้อมกับยักษ์สะหลี ปัจจุบันชาวบ้านเขานูรักษไว้ให้ลูกหลานได้ดูเป็นแหล่งเรียนรู้ประกอบตำนานหมู่บ้าน "นาไถ่เขี้ย" ผู้สนใจมีโอกาสไปเที่ยวเมืองท่าแขกก็แวะไปชมกันได้ ไม่ห่างจากแม่น้ำของเลย...

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑)อนุรักษ์ พื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะ สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย ภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงสร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิ แก่คนไทย สามารถปรับ ประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาเข้ากับ ชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุง วิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ ตามยุค

กองการศึกษา เทศบาลตำบลชานุมานได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้จัดทำโครงการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อสืบสานและอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชนและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่นเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่นต่อไป

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิ มีความหมายว่า พื้น ชั้น พื้นเพ
ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความฉลาด
ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความสามารถในการใช้พื้นความรู้สร้างสรรค์งานเพื่อพัฒนาและดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น การถ่ายทอดความรู้หรือการสอน หมายถึง บอกวิชาความรู้ให้แสดงเข้าใจโดยวิธีบอกหรือทำให้เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อให้รู้ตัวผู้รับ จากการศึกษาความหมายที่ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมคำว่า ภูมิปัญญา ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย สามารถรวบรวมได้ดังนี้

๑) ภูมิปัญญา

คำว่าภูมิปัญญา ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom ซึ่งมีความหมายว่า ความรู้ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความสามารถ ที่เป็นผลมาจากการในความคิดและสติปัญญาในการปรับตัวและดำรงชีวิต ให้สอดคล้องกับธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น เรียนรู้ และสะสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน สามารถใช้หรือปรับเปลี่ยนมาสร้างประโยชน์และแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ภูมิปัญญาอาจเกิดจากประสบการณ์ของกลุ่มชนในชุมชนจากภายนอก ชุมชน และ/หรือผลิตใหม่ หรือผลิตซ้ำขึ้นมาได้

๒) ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเป็นความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน ซึ่งได้เรียนรู้จากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้อง และผู้ที่มีความรู้ในชุมชน ความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องการดำเนินชีวิต เป็นแนวทางหลักเกณฑ์ มีวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์กับ ผู้ล่งลับไปแล้วกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และกับธรรมชาติ ความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งระหว่างการสืบทอดมีการปรับปรุง ประยุกต์และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง รากฐานความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประยุกต์ และความรู้ รวมทั้งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพการณ์ทางแวดล้อม และวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

๓) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๖ ได้ให้ความหมายของคำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ โดยแยกให้ความหมายของคำว่า ภูมิปัญญา ว่าหมายถึง พื้นความรู้ความสามารถ และคำว่า ท้องถิ่น ว่าหมายถึง ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้น คำว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงหมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถของท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง

สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม จึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว พื้นฟู ประยุกต์ เสริมสร้าง สิ่งใหม่การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม จึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว พื้นฟู ประยุกต์ เสริมสร้างสิ่งใหม่

การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม จึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว พื้นฟู ประยุกต์เสริมสร้างสิ่งใหม่บนรากฐานสิ่งเก่าที่ค้นพบนั้น นักพื้นฟู ประยุกต์และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้ มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ “ผู้รู้ชาวบ้าน” ชาวบ้าน” หรือ “ผู้รู้ชาวบ้าน” และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ศูนย์พัฒนาหลักสูตรกรมวิชาการ กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คือความรู้ที่เกิดจาก ประสบการณ์ในชีวิตของคนเรา ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิด วิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็น

เป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผู้รู้เองหากมีการสืบค้นหา เพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จัก เกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนเป็นวิถีชีวิต มรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมีความหมายเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่น

๔) **ภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom)** เป็นผลของประสบการณ์สั่งสมของคนที่เรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกันและระหว่างกลุ่มชุมชนหลาย ๆ ชาติพันธุ์ รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาเหล่านี้เคยเอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ปัญหาได้ดำรงอยู่ และสร้างสรรค์อารยธรรมของเราเองได้อย่างมีดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในระดับพื้นฐานหรือระดับชาวบ้าน ภูมิปัญญาในแผ่นดินนี้มีมิได้เกิดขึ้นเป็นเอกเทศแต่มีส่วนแลกเปลี่ยนเลือกเฟ้น และปรับให้ภูมิปัญญาจากอารยธรรมอื่นตลอดมา

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยในด้านต่างๆ ที่เกิดจากการสะสม เลือกรสร และพัฒนาปรับปรุงอย่างมีระเบียบแบบแผนและมีรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับและได้รับการถ่ายทอดกันมาในสังคม เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกันของผู้คนแต่ละยุคแต่ละสมัย

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการสืบสาน สืบทอดประสบการณ์จากรุ่นถึงรุ่น เป็นมรดก ทางวัฒนธรรมที่สั่งสมกันมาเป็นเวลานาน ถ้าถูกละเลย ขาดการยอมรับ และถูกทำลายลง ก็จะสูญหายไปไร้ซึ่งภูมิปัญญาของตนเอง ทำให้คนในท้องถิ่นไม่มีศักดิ์ศรี ขาดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ของตน ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งนี้การศึกษา หน่วยงาน ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ไว้ดังนี้

๑. เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่อดีตอันยาวนานจนกลายเป็นวิถีชีวิตประจำวันของตนเองและชุมชนตลอดมา
๒. เป็นมรดกทางสังคมที่ได้จากการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาของกลุ่มคน
๓. เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์
๔. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
๕. เป็นแนวทางนำไปสู่การปรับตัวของชุมชน ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ แบบพึ่งตนเองของชุมชน
๖. ช่วยเพิ่มพูนความสมดุลระหว่างชาติพันธุ์สิ่งแวดล้อมกับประชาชน

ยุพา ทรัพย์ไรรัตน์ (๒๕๓๗:๒๕-๒๖) กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า

ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวัฒนธรรมและประเพณี วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของสังคม เป็นสิ่งที่มีจุดหมาย เป็นวิงสำคัญ มีความหมายและคุณค่าต่อการดำรงอยู่ร่วมกันที่จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนหมู่บ้าน ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม ทำให้ผู้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนได้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบอันเกิดจากสังคมภายนอกและเป็นประโยชน์ต่อการทำงานพัฒนาชนบท ของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆทั้งนี้เพื่อเป็นการกำหนดท่าทีในการทำงานให้กลมกลืนกับชาวบ้านได้มากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญ เป็นมรดกที่บรรพบุรุษในอดีตได้สั่งสม สร้างสรรค์ สืบทอดภูมิปัญญามาอย่างต่อเนื่อง สืบสานเรื่องราวอันทรงคุณค่ามากมาย คงผลให้คนในชาติเกิดความรัก ความภาคภูมิใจและร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อกันมาและต่อไปในอนาคต ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีความสำคัญยิ่ง

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกวิทย์ ณ ถิ่น ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ภูมิปัญญาหรือความรู้ส่วนที่เรียกว่า "ยาไส้" ซึ่งเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเรื่องของปากท้อง เป็นสิ่งที่ถูกนำไปแสวงหาผลประโยชน์ หรือตีคุณค่าเป็นตัวเงินโดยง่าย จึงจำเป็นต้องหวงแหน มีการจกตลิลสิทธิ์ สิทธิบัตรทางปัญญา
๒. ภูมิปัญญาหรือความรู้ส่วนที่เรียกว่า "ยาใจ" ซึ่งความรู้ที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใคร กลับช่วยให้สังคมมีความเอื้ออาทร เอื้อเนื้อเนื้อแม่เพื่อความสุขของคนในสังคม

ประการ แก้ววรรณ ได้สังเคราะห์ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้คือ

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากสติปัญญาของชาวบ้าน เป็นศักยภาพหรือความสามารถในการแก้ไขปัญหา การดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวบ้านให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่คิดค้น สังสมสืบทอด ปรับปรุง พัฒนา เป็นศักยภาพหรือความสามารถในเชิงสร้างสรรค์ เป็นการสร้างความรู้ใหม่ สร้างปัญญาตอบสนองความจำเป็น ความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนและมั่นคง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการทางปัญญาที่คนในชุมชนท้องถิ่นคิดค้นจากการเรียนรู้การถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปในแต่ละยุคแต่ละสมัย ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่

๑.ด้านเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐาน คุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองใน

๒.ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อ เชลลการนำเขตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นได้สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่นการรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มหัตถกรรม และอื่นๆ เป็นต้น

๓.ด้านการแพทย์ไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชนโดยเน้นชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

๔.ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งอนุรักษ์ การพัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕. ด้านศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะ สาขาต่างๆ เช่น หมอลำ จิตกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม หัตถศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

๖.ด้านภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงาน เกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษาตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๗.ด้านอื่นๆ เช่น สรภัญญะ,ประมง เป็นต้น

ทะเบียนประวัติปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
เทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
(ด้าน หัตถกรรมและอุตสาหกรรม ประเภท จักสานต๋ม)

ชื่อ นายโฮม นามสกุล วงสาระโพ
ที่อยู่ ๗๓๘ หมู่ ๑ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
เบอร์โทรศัพท์ - ID LINE -
การศึกษา จบการศึกษาประถมศึกษาปีที่๔
ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านหัตถกรรมและอุตสาหกรรม โดยประกอบอาชีพจักสานต๋ม หรือที่ใส่ปลา ตกปลาที่ห้วยหนองคลองบึง หรือที่แม่น้ำโขง
ช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน ราคาสินค้า ๒๐๐บาท
อุปกรณ์ ไม้ไผ่ ไม้ดัด เชือก เหล็กแหลม ไม้ขีด
ผลงานการยกย่อง คุณตาโฮม วงสาระโพ ได้เรียนการจักสานมาตั้งแต่รุ่นพ่อ และเป็นที่ยอมรับของอาชีพจักสานต๋มชาวบ้านยกย่องเชิดชูคุณตาโฮม วง
สาระโพ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน บ้านชานุมาน หมู่ ๑ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
แผนที่บ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูล ณ วันที่ ๒๕ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

ลำดับที่ ๒/๒๕๖๔

ทะเบียนประวัติปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
เทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
(ด้านหัตถกรรมและอุตสาหกรรม ประเภท สานกระติบข้าว)

ชื่อ นางสาวสมหมาย นามสกุล พิมพ์ดี อายุ ๗๕ ปี
 ที่อยู่ ๔๗๕ หมู่ ๑ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
 เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๕-๗๖๖๑๐๓๑ ID LINE -
 การศึกษา จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่๔
 ภูมิปัญญา ด้านจักรสานก่องข้าวหรือกระติบข้าวเป็นภาชนะบรรจุข้าวเหนียวของชาวอีสานก่องข้าวหรือกระติบข้าวเก็บความร้อนได้ดี ทำให้ข้าวเหนียวที่บรรจุอยู่ในกระติบข้าวไม่แฉะด้วยไอน้ำไม่เหมือนใส่กระติบน้ำ ก่องข้าวหรือ กระติบข้าวยังเป็นที่ยอมรับใช้ภาชนะบรรจุข้าวเหนียวคงอยู่สืบไป
 ผลงานการยกย่อง ชาวบ้านชานุมานหรือชุมชนใกล้เคียงรู้จักกันดีว่าถ้าต้องการก่องข้าวหรือกระติบข้าวต้องไปที่ร้านสมหวังพาณิชย์หรือร้านแม่สมหมาย พิมพ์ดี จำหน่ายในราคา ๕๐-๖๐บาท
 แผนที่บ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูล ณ วันที่ ๒๕ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔
 ลำดับที่ ๓/๒๕๖๔

ทะเบียนประวัติปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 เทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
 (ด้านการแพทย์ไทย ประเภท หมอเป่าแมงมุมกัด)

ชื่อ นางอ่อนสา นามสกุล อินทร์สดี อายุ ๗๘ ปี
 ที่อยู่ ๑๒๗ หมู่ ๑ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
 เบอร์โทรศัพท์ - ID LINE -

การศึกษา จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่๔

ภูมิปัญญา ด้านการแพทย์ไทย ประเภทหมอเป่า คุณยายอ่อนสา อินทร์สดี หรือชาวบ้านรู้จักกันว่า ยายสวย เป็นบุคคลที่มีความเชื่อมาแต่โบราณของยุคคุณพ่อของยายสวย ได้ถ่ายทอดความเชื่อวิธีการรักษา โดยใช้เวทมนตร์คาถาเป่า (หมอเป่าแมงมุมกัด) เป่าตามจุดที่แมงมุมกัด อุปกรณ์การรักษาโดย แต่งชั้น๕ ดอกไม้ เทียน วิธีการรักษาใช้หว่านสมุนไพรผสมกับน้ำมันาวทาตามจุดที่แมงมุมกัดและใช้ปากเป่าตามจุดที่แมงมุมกัดเป็นการรักษาภูมิปัญญาชาวบ้านอีกประเภทหนึ่ง

ผลงานการยกย่อง คุณยายอ่อนสา อินทร์สดี ได้รักษาโดยใช้คาถาเป่า (หมอเป่าแมงมุมกัด) โดยใช้หว่านสมุนไพรผสมกับมะนาวใช้ในการเป่ารักษาให้แก่ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงจนหายและอนุรักษ์ สืบทอดความรู้นี้ให้ คงอยู่ไว้ให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชาวบ้านและบุคคลทั่วไป อย่างชัดเจน
 แผนที่บ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูล ณ วันที่ ๒๕ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

ลำดับที่ ๔/๒๕๖๔

ทะเบียนประวัติปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 เทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
 (ด้านหัตถกรรมและอุตสาหกรรม ประเภท การตัดเย็บผ้า)

ชื่อ นางอำนวย นามสกุล วรางกูร อายุ ๕๓ ปี
 ที่อยู่ ๓๑๖ หมู่ ๑ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
 เบอร์โทรศัพท์ ๐๖๑-๕๗๐๗๒๗๘ ID LINE ๐๖๑-๕๗๐๗๒๗๘

การศึกษา จบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตอนต้น

ภูมิปัญญา ด้านหัตถกรรมและสิ่งทอ ประเภทการตัดเย็บผ้า นางอำนวย วรางกูร ศึกษาวิธีการเย็บผ้าโดยเริ่มต้นจากความชื่นชอบและเรียนรู้ด้วยตนเองจากการซ่อมแซมเสื้อผ้าในครัวเรือน จากนั้น นางอำนวย เลยตัดสินใจเรียนการตัดเย็บผ้า จนทำให้ฝีมือในการตัดเย็บผ้าคล่องแคล่ว จึงลงทุนซื้อเครื่องจักรเย็บผ้ามาประกอบอาชีพการตัดเย็บผ้า

ผลงานการยกย่อง นางอำนวย วรางกูร เปิดร้านตัดเย็บผ้ามาหลายปี จนทำให้ชาวบ้านและชาวบ้านใกล้เคียงได้รู้จักร้านตัดเย็บผ้าได้รู้จักร้านตัดเย็บผ้าเป็นช่างซ่อมแซมตัดเย็บผ้าของชาวบ้าน จนเกิดความคล่องแคล่วพัฒนาฝีมือ ออกแบบตัดเย็บผ้าไทยเป็นชุดที่สวยงามได้รับความนิยมจากชาวบ้าน และได้รู้จักร้านตัดเย็บผ้า เป็นช่างซ่อมแซมตัดเย็บผ้าของชาวบ้าน จนเกิดความคล่องแคล่วพัฒนาฝีมือ ออกแบบตัดเย็บผ้าไทยเป็นชุดที่สวยงามได้รับ

ความนิยมจากชาวบ้านและชาวบ้านใกล้เคียงเป็นอย่างมาก นางอานวย กล่าวว่า ท่านใดที่จะมาเรียนด้วย นางอานวยพร้อมที่จะสอยสืบทอดให้กับคนรุ่นหลังสืบไป
แผนที่บ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูล ณ วันที่ ๒๕ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

ลำดับที่ ๕/๒๕๖๔

ทะเบียนประวัติปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
เทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
(ด้านหัตถกรรมและอุตสาหกรรม ประเภท สานสวิง)

ชื่อ นายปรีชา นามสกุล อินทร์สด อายุ ๗๕ ปี
ที่อยู่ ๓๑๘ หมู่ ๑ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
เบอร์โทรศัพท์ - ID LINE -
การศึกษา จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ ๔

ภูมิปัญญา ด้านหัตถกรรมและอุตสาหกรรม ประเภท สานสวิง คุณตาปรีชา อินทร์สด กล่าวว่า แต่เดิมทำนามาก่อนแล้วคิดว่าเราไถนา คาคานาจะต้องมีปลายขึ้นคาน จึงทำสวิงขึ้นมาเพื่อใช้ในดักจับปลาในนาข้าวหรือตอนที่ฝนตกแล้วน้ำท่วมขังไปจับปลา(ชอนปลา)ตามทุ่งนาเพื่อมาประกอบอาหารและสวิงยังใช้ในการหาปลาหูกิ่งในห้อย นอนง หรือหาที่แม่น้ำโขงก็ได้คุณตาปรีชา อินทร์สด เรียนรู้สานสวิงโดยวิธีสังเกต จดจำ และลงมือปฏิบัติจนทำให้คล่องแคล่วจึงได้หันประกอบอาชีพสานสวิงเป็นเครื่องทำมาหากิน และจำหน่ายในราคา ๒๕๐-๓๐๐บาท

ผลงานการยกย่อง คุณตาปรีชา อินทร์สด เริ่มสานสวิงมาตั้งแต่อายุ ๔๐ ปี และพร้อมสืบทอดให้กับคนรุ่นหลังได้ทำ เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีคุณค่าช่วยเป็นเครื่องมือในการทำมาหากิน

แผนที่บ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูล ณ วันที่ ๒๕ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

ลำดับที่๖/๒๕๖๔

ทะเบียนประวัติปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
เทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
(ด้านหัตถกรรมและอุตสาหกรรม ประเภท ขนมหอมดอก)

ชื่อ นางพรรณิ นามสกุล ธรรมปัญญา อายุ ๕๔ ปี

ที่อยู่ ๗๖๓ หมู่ ๑ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

เบอร์โทร IDLINE

การศึกษา จบมัธยมศึกษาตอนต้น

ภูมิปัญญา ด้านหัตถกรรมและอุตสาหกรรม มีองค์ความรู้ด้านการทำขนมดอกจอกจากบรรพบุรุษ ได้ทำไว้รับประทานในครัวเรือน ต้องการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำขนมดอกจอกซึ่งเป็นสูตรโบราณ ให้คงอยู่คู่ลูกหลานในหมู่บ้าน เพื่อให้เป็นอาชีพได้อีกอาชีพหนึ่งสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนได้ นอกเหนือจากการทำเกษตรกรรม ครัวเรือนจะมีรายได้เพิ่มขึ้น และยังสามารถใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ได้อีกด้วย หน่วยงานพัฒนาชุมชนได้เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนการถ่ายทอดความรู้ ของปราชญ์ชาวบ้าน จึงได้มีโอกาสเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการทำขนมดอกจอกและได้ถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังไว้เป็นอาชีพเสริม เพิ่มรายได้และลดรายจ่าย ในครัวเรือน

วัตถุประสงค์ ๑. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้การทำขนมดอกจอกให้ผู้อื่นได้เป็นอาชีพเสริม

๒. เพื่อเพิ่มรายได้ในครัวเรือน

๓. เพื่อมีอาชีพเสริมนอกเหนือจากการทำเกษตรกรรม

วัตถุดิบ ๑. แป้งข้าวเจ้า ๑ กก.

๒. แป้งเอนกประสงค์ ๒ ชีด

๓. น้ำตาลทราย ๓ กก.

๔. ไข่ไก่ ๔ ลูก

๕. กะทิ ๑ กก.

๖. งามขาว ๑ ชีด

๗. น้ำมันพืช

อุปกรณ์ ๑. กระทะ

๒. ตาหลิว

๓. พิมพ์ทำขนมดอกจอก

๔. กะละมัง

๕. ถาด

รูปภาพ/แผนที่ทำขนมดอกจอก

ข้อมูล ณ วันที่ ๑๙ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

ลำดับที่ ๗/๒๕๖๔

ทะเบียนประวัติปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
เทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
(ด้านการแพทย์ไทย ประเภท หมอเป่า)

ชื่อ นายผุ นามสกุล กล่อมใจ อายุ ๘๐ ปี
ที่อยู่ ๒๒/๒ หมู่ ๕ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
เบอร์โทรศัพท์ - ID LINE -
การศึกษา จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่๔

ภูมิปัญญา ด้านการแพทย์ไทย ประเภท หมอเป่า คุณตาผุ กล่อมใจ หรือชาวบ้านเรียกว่า ตาผุ เป็นบุคคลที่มีความเชื่อมาตั้งแต่โบราณ คุณตาผุได้ร่ำเรียนคาถาเวทมนต์มาจากคุณตาคุณยายของคุณตาผุ ด้านการรักษา เช่น รักษา กระดูกหัก รุสวัด รุสัดแมงป่องกัด, ตะขามกัด ฯลฯ วิธีการรักษาใช้ แต่งขัน๕ ดอกไม้, เทียนเงิน๒ บาท รักษาด้วยการเป่าหมอกเป่าเทียน ให้กับผู้มารักษา ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านแพทย์ไทย ประเภทหมอเป่าเป็น วิชาคาถาเวทมนต์ตั้งแต่โบราณของชาวอีสานเพื่อใช้ในการรักษาคนไข้ และสืบทอดอยู่สืบไป

ผลงานการยกย่อง คุณตาผุ กล่อมใจ หรือแพทย์แผนไทย (หมอเป่า) ชาวบ้านและชาวบ้านที่ใกล้เคียงรู้จักดีว่าเป็นหมอเป่า ได้ทำการรักษาบุคคลมาหลายสิบคน คนต่างจังหวัดก็มารักษากับคุณตาผุ กล่อมใจ ซึ่งการรักษาประเภทนี้มักจะมีกันแพร่หลายตามหมู่บ้านหรือชุมชนในชนบท และเป็นความเชื่อส่วนบุคคล
แผนที่บ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูล ณ วันที่ ๒๖ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

ลำดับที่ ๘/๒๕๖๔

ทะเบียนประวัติปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
เทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
(ด้าน การแพทย์ไทย ประเภท หมอเป่า)

ชื่อ นางทอง นามสกุล กลิ่นหวาน อายุ ๗๖ ปี

ที่อยู่ หมู่ ๕ ตำบลขานูมาน อำเภอขานูมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

เบอร์โทรศัพท์ -

ID LINE -

การศึกษา จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่๔

ภูมิปัญญา ด้านการแพทย์แผนไทย ประเภทหมอเป่า ยายทอง กลิ่นหวาน ชาวบ้านเรียก ยายทอง ปัจจุบันยายทองเป็นหมอเป่า เป่าผี,เป่าปากเป็นแผลในปาก ยายทอง กลิ่นหวาน ได้เรียนคาถาเป่ามาจากคุณพ่อของยายทอง วิธีการรักษาใช้ปากเป่าที่บริเวณที่มีอาการเจ็บ ส่วนประกอบในการรักษา แต่งชัน๕ ดอกไม้ เทียน ซึ่งการรักษาประเภทนี้ มักจะมีกันแพร่หลายตามหมู่บ้านหรือชุมชนในชนบท และเป็นความเชื่อส่วนบุคคล

ผลงานการยกย่อง คุณยายทอง กลิ่นหวาน ชาวบ้านรู้จักกันดีว่า ยายทอง เป็นหมอเป่า รักษาผี รักษาปากเป็นแผล ชาวบ้านยกย่องเชิดชูคุณยายทอง เป็นหมอเป่า ให้กับคนที่มารักษา

แผนที่บ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูล ณ วันที่ ๒๖ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

ทะเบียนประวัติปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
เทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
(ด้านการแพทย์ไทย ประเภท หมอยาสมุนไพร)

ชื่อ นางทุมมา นามสกุล พุฒขาว อายุ ๙๐ ปี
ที่อยู่ ๓๖ หมู่ ๘ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
เบอร์โทรศัพท์ - ID LINE -

การศึกษา จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่๔

ภูมิปัญญา ด้านการแพทย์แผนไทย ประเภท หมอยาสมุนไพร คุณยายทุมมา พุฒขาว ชาวบ้านใกล้เคียงเรียก ยายทุม เป็นหมอยาสมุนไพร ประเภทยาฝน ยายทุมมา พุฒขาว เริ่มเรียนหมอสุมไพร ในวัย ๒๗ ปี ได้เรียนตำราสมุนไพรมาจากคุณพ่อ นายมัย ชานนท์ ซึ่งเป็นบิดาของคุณยายทุมมา พุฒขาว วิชา รักษา ฝนยารักษาคนไข้หมาไม้,รักษากระดูกร้าว,คนไข้ฮ้อฮือไฮ เป็นต้น ส่วนประกอบในการรักษา เช่น รากเหมือดคน,รากยานางขาว,รากหมอน้อย,รากคางคี้ ต่อด้วย ยาชุดนี้รักษาคนไข้ฮ้อฮือไฮ ขมิ้นเครือ,ยานางแดง,เหมือดน้อย,เหมือดใหญ่ ต่อด้วย ยาชุดนี้รักษาคนไข้ กระดูกจะเข้,กระดูกกา,กระดูกไก่ดำกระดูกข้าง,ฟันข้าง,หอยทะเล ต่อด้วย ยาชุดนี้รักษากระดูกร้าว การสืบทอดยาสมุนไพรประเภทยาฝน จะสืบทอดให้กับลูกหลายรุ่นสู่รุ่น จะทั้งตำราสมุนไพรนี้ไม่ได้ และคงอยู่สืบไป

ผลงานการยก คุณยายทุมมา พุฒขาว ชาวบ้านรู้จักกันนี้เป็นหมอหมอยาสมุนไพร ประเภทยาฝน รักษาคนไข้มาหลายสิบปี และรักษาคนไข้จนหายได้ ชาวบ้านยกย่องเชิดชูคุณยายทุมมา พุฒขาว เป็นปราชญ์ชาวบ้านหมอยาสมุนไพร ประเภทยาฝน การรักษายาประเภทนี้แพร่หลายตามหมู่บ้าน และเป็นความเชื่อส่วนบุคคล

แผนที่บ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาคผนวก

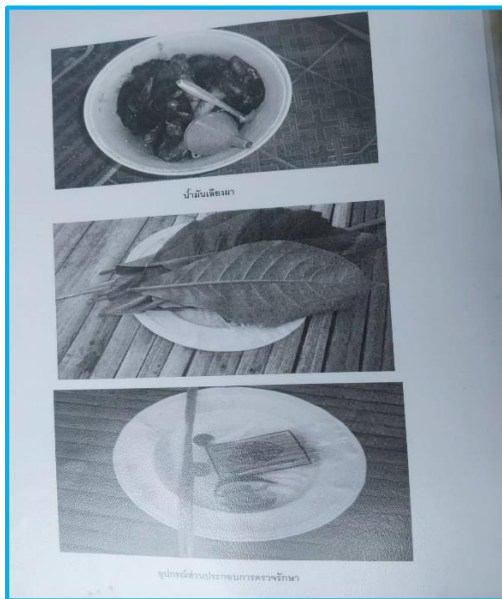

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน
เทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อภูมิปัญญา	สาขา	จุดเด่นของภูมิปัญญา	ที่อยู่ปัจจุบัน	หมายเลขโทรศัพท์
๑	นายโฮม วงสาระโพ	จักรสานตุ้ม	หัตถกรรมและ อุตสาหกรรม	คุณตาโฮม วงสาระโพ กล่าวว่า ตุ้มเป็นเครื่องมือใช้ทำมา หากินของชาวบ้านมาอย่างช้านาน ทำจากไม้ไผ่ ใช้ สำหรับดักปลา สามารถหากินได้ตลอดทั้งปี	๗๓๘ หมู่ ๑ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ	
๒	นางสมหมาย พิมพ์	จักรสานก่องข้าว	หัตถกรรมและ อุตสาหกรรม	ก่องข้าวหรือกระติบข้าวเป็นภาชนะบรรจุข้าวเหนียวชาว อีสานก่องข้าวหรือกระติบข้าวเก็บความร้อนได้ดี ทำให้ ข้าวเหนียวที่บรรจุอยู่ในกระติบข้าวไม่แฉะด้วยไอน้ำ ไม่เหมือนใส่กระติบน้ำ	๔๗๕ หมู่ ๑ ตำบลชานุมาน อำเภอชานู มาน จังหวัดอำนาจเจริญ	
๓	นางอ่อนสา อินทร์สด	หมอเป่าแมงมุม	การแพทย์ไทย	คุณยายอ่อนสา อินทร์สด หมอเป่าแมงมุมกั๊ด เป็นอีกภูมิ ปัญญาหนึ่งที่ได้ถ่ายทอดมาแต่โบราณ เพื่อใช้รักษาแมง มุมกั๊ด ชาวบ้านใกล้เคียงได้มารักษากับคุณยายอ่อนสา อินทร์สด	๑๒๗ หมู่ ๑ ตำบลชานุมาน อำเภอชานู มาน จังหวัดอำนาจเจริญ	

ลงชื่อ ผู้รับผิดชอบ
(นายอภิชาติ กลิ่นหวาน)
ตำแหน่ง ลูกจ้างเหมาบริการ

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน
เทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อภูมิปัญญา	สาขา	จุดเด่นของภูมิปัญญา	ที่อยู่ปัจจุบัน	หมายเลขโทรศัพท์

๔	นายผุ่ กล่อมใจ	หมอมเปาแขนหัก ตะขาบกัด งูกัด งูสวัด ฯลฯ	การแพทย์ไทย	คุณตาผุ่ กล่อมใจ เป็นบุคคลที่มีความเชื่อแต่โบราณ ด้านแพทย์แผนไทย ประเภทหมอมเปา กระดุกหัก, งูสวัด, ตะขาบกัด เป็นต้น รักษาชาวบ้านมาตั้งแต่ยุคโบราณมาจนถึงปัจจุบัน จนได้รับการยกย่องเป็นปราชญ์ชาวบ้าน	๖๒/๒ หมู่ ๕ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ	
๕	นางทุมมา พุฒขาว	หมอฝนยาสมุนไพร	การแพทย์ไทย	คุณยายทุมมา พุฒขาว ชาวบ้านรู้จักกันดีว่าเป็นหมอมหมอยาสมุนไพร ประเภทยาฝน รักษาคนไข้มาหลายสิบปี และรักษาคนไข้จนหายได้ ชาวบ้านยกย่องเชิดชูคุณยายทุมมา พุฒขาว เป็นปราชญ์ชาวบ้านหมอยาสมุนไพร รักษาพยาบาลนี้แพร่หลายตามหมู่บ้าน และเป็นความเชื่อส่วนบุคคล	๓๖ หมู่ ๘ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ	

ลงชื่อ
(นายอภิชาติ กลิ่นหวาน)
ตำแหน่ง ลูกจ้างเหมาบริการ

ผู้รับผิดชอบ

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน
เทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อภูมิปัญญา	สาขา	จุดเด่นของภูมิปัญญา	ที่อยู่ปัจจุบัน	หมายเลขโทรศัพท์
๖	นายปรีชา อินทร์สดี	सानสวิง	หัตถกรรมและอุตสาหกรรม	ด้านหัตถกรรมและอุตสาหกรรม ประเภท สานสวิง คุณตาปรีชา อินทร์สดี กล่าวว่า สวิงเป็นอีกภูมิปัญญาประเภทจักสาน เครื่องมือทำมาหากิน เพื่อใช้ในการจับสัตว์น้ำ ที่นา ห้วย หนอง ได้ตลอดทั้งปี	๓๑๘ หมู่ ๑ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ	

๗	นางอำนาจ วรากร	ตัดเย็บผ้า	หัตถกรรมและ อุตสาหกรรม	ด้านหัตถกรรมและอุตสาหกรรม ประเภท ตัดเย็บผ้า นางอำนาจ วรากร ทำอาชีพตัด ผ้าเย็บผ้า ตัดชุดผ้าไหม	๓๑๖ หมู่ ๑ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ	๐๖๑-๕๗๐๗๒๗๘

ลงชื่อ ผู้รับผิดชอบ
(นายอภิชาติ กลิ่นหวาน)
ตำแหน่ง ลูกจ้างเหมาบริการ

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน
เทศบาลตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ชื่อภูมิปัญญา	สาขา	จุดเด่นของภูมิปัญญา	ที่อยู่ปัจจุบัน	หมายเลขโทรศัพท์
๘	นางทอง กลิ่นหวาน	หมอเป่าฝี่ เป่าปากที่เป็นแผล	การแพทย์ไทย	คุณยายทอง กลิ่นหวาน เป็นบุคคลที่มีความ เชื่อแต่โบราณ ด้านการแพทย์ไทยประเภท หมอเป่าฝี่,เป่าแผลในปาก รักษาชาวบ้านจน ได้รับความยกย่องเป็นปราชญ์ชาวบ้าน	๓๘ หมู่ ๕ ตำบลชานุมาน อำเภอ ชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ	
๙	นางพรรณิ ธรรมปัญญา	ทำขนมดอกจอก	หัตถกรรมและ อุตสาหกรรม	มีองค์ความรู้ด้านการทำขนมดอกจอกจาก บรรพบุรุษ ได้ทำไว้รับประทานในครัวเรือน ต้องการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำขนม ดอกจอกซึ่งเป็นสูตรโบราณ ให้คงอยู่คู่ ลูกหลานในหมู่บ้าน	๗๖๓ หมู่ ๑ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ	

ลงชื่อ ผู้รับผิดชอบ
(นายอภิชาติ กลิ่นหวาน)
ตำแหน่ง ลูกจ้างเหมาบริการ

สรุป

โครงการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชนและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่นเล่มนี้จะ เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือ ปราชญ์ท้องถิ่นต่อไป และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญ เป็นมรดกที่บรรพบุรุษในอดีต ได้สั่งสม สร้างสรรค์ สืบทอดภูมิปัญญามาอย่างต่อเนื่อง สืบสานเรื่องราวอันทรงคุณค่า มากมาย คงผลให้คนในชาติเกิดความรักความภาคภูมิใจและร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อกันมาและต่อไปในอนาคตภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อนักเรียนนักศึกษาและผู้สืบค้นได้รู้จัก ได้นำไปเผยแพร่ความรู้นี้สืบต่อไป

บรรณานุกรม

กองการศึกษา เทศบาลตำบลชานุมาน.(2564). ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน.[ลงพื้นที่].

ได้จาก: ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชน หมู่ 1 หมู่ 5 หมู่ 8 เทศบาลตำบล
ชานุมาน

[สืบค้นเมื่อ วันที่ 5 ตุลาคม 2564 – 30 พฤศจิกายน 2564].

เทศบาลตำบลชานุมาน.(2564).สถานที่ท่องเที่ยว,ตำนานยักษ์คูเมืองชานุมาน.[ออนไลน์].

ได้จาก:

<http://www.chanumancity.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=5393317>

16

[สืบค้นเมื่อ วันที่ 5 ตุลาคม 2564].

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ.(2564).วัฒนธรรมชานุมาน.[ออนไลน์]

ได้จาก: <http://province.m->

culture.go.th/amnatcharoen/amper/am_chanu.htm

[สืบค้นเมื่อ วันที่ 6 กันยายน 2564].

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ.(2564). องค์ความรู้ท้องถิ่น.[ออนไลน์]

ได้จาก: http://province.mculture.go.th/amnatcharoen/his54/his_index.htm

[สืบค้นเมื่อ วันที่ 3 กันยายน 2564].

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ.(2564). องค์ความรู้ทางวัฒนธรรม.[ออนไลน์]

ได้จาก:

<https://www.mculture.go.th/amnatcharoen/main.php?filename=index>

[สืบค้นเมื่อ วันที่ 3 กันยายน 2564].